

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS DIDAKTIKOS KATEDRA

Vystymosi psichologijos magistrantūros studijų neakivaizdinio skyriaus

II kurso studentės: Galinos Grinevič

Magistro darbas:

**JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ IR JŲ
MOTINŲ VIDINĖS DARNOS, SAVIVERTĖS IR
PSICHOLOGINĖS SAVIJAUTOS SĄSAJOS**

Leidžiama ginti:

Darbo vadovas: _____

Darbo įteikimo data: _____

Registracijos numeris: _____

Vilnius, 2005

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ŠEIMOS MODELIŲ KAITA: TRADICINĖJE IR MODERNISTINĖJE VISUOMENĖJE	5
1.1. ŠEIMOS SAMPRATA	5
1.2. ŠEIMOS MODELIŲ KAITA	6
1.3. VYRO IR MOTERS SOCIALINIŲ BEI ŠEIMINIŲ VAIDMENŲ DERINIMO PRINCIPAI.....	8
1.4. ŠEIMOS FUNKCIJOS.....	8
1.5. TĖVŲ IR VAIKŲ SANTYKIŲ YPATUMAI	11
2. JAUNESNYSIS MOKYKLINIS AMŽIUS (VIDURINIOJI VAIKYSTĖ).....	15
3. BENDROSIOS CHARAKTERISTIKOS.....	18
3.1. VIDINĖ DARNA	18
3.2. SAVĖS VERTINIMAS.....	19
3.3. PSICHOLOGINĖ SAVIJAUTA MOKYKLOJE.....	21
3.4. MOKYMOSI MOTYVACIJA.....	23
3.5. MOKYKLINIS NERIMASTINGUMAS	25
4. TYRIMŲ ORGANIZAVIMAS IR JŲ ANALIZĖ	27
4.1. TYRIMO TIKSLAI, UŽDAVINIAI, HIPOTEZĖS.	27
4.2. TIRIAMIEJI	27
4.3. TYRIMO METODIKA IR ĮVERTINIMO BŪDAI	32
4.4. TYRIMO PROCEDŪRA.....	33
4.5. TYRIMO DUOMENŲ APDOROJIMAS.....	34
4.6. KORELIACINĖS ANALIZĖS TYRIMO REZULTATAI.....	34
4.7. KLASTERINĖS ANALIZĖS TYRIMO REZULTATAI.....	47
IŠVADOS:	49
SUMMARY	50
LITERATŪRA	51
LENTELIŲ, PAVEIKSLŲ IR HISTOGRAMŲ SĄRAŠAS	56
PRIEDAI:.....	57
PRIEDAS 1. „AŠ MOKYKLOJE“	57
PRIEDAS 2. „KAIP AŠ JAUČIUOSI“	58
PRIEDAS 3. „KĄ AŠ GALVOJU APIE SAVE“	60
PRIEDAS 4. „VAIKŲ MOKYKLINIO NERIMASTINGUMO SKALĖ“	61
PRIEDAS 5. „MOKYKLINĖS MOTYVACIJOS TESTAS“	63
PRIEDAS 6. "GYVENIMO ORIENTACIJOS ANKETA"	64
PRIEDAS 7. "MANO KASDIENINĖS VEIKLOS ĮVERTINIMAS"	68
PRIEDAS 8. "KĄ AŠ GALVOJU APIE SAVE ?"	69

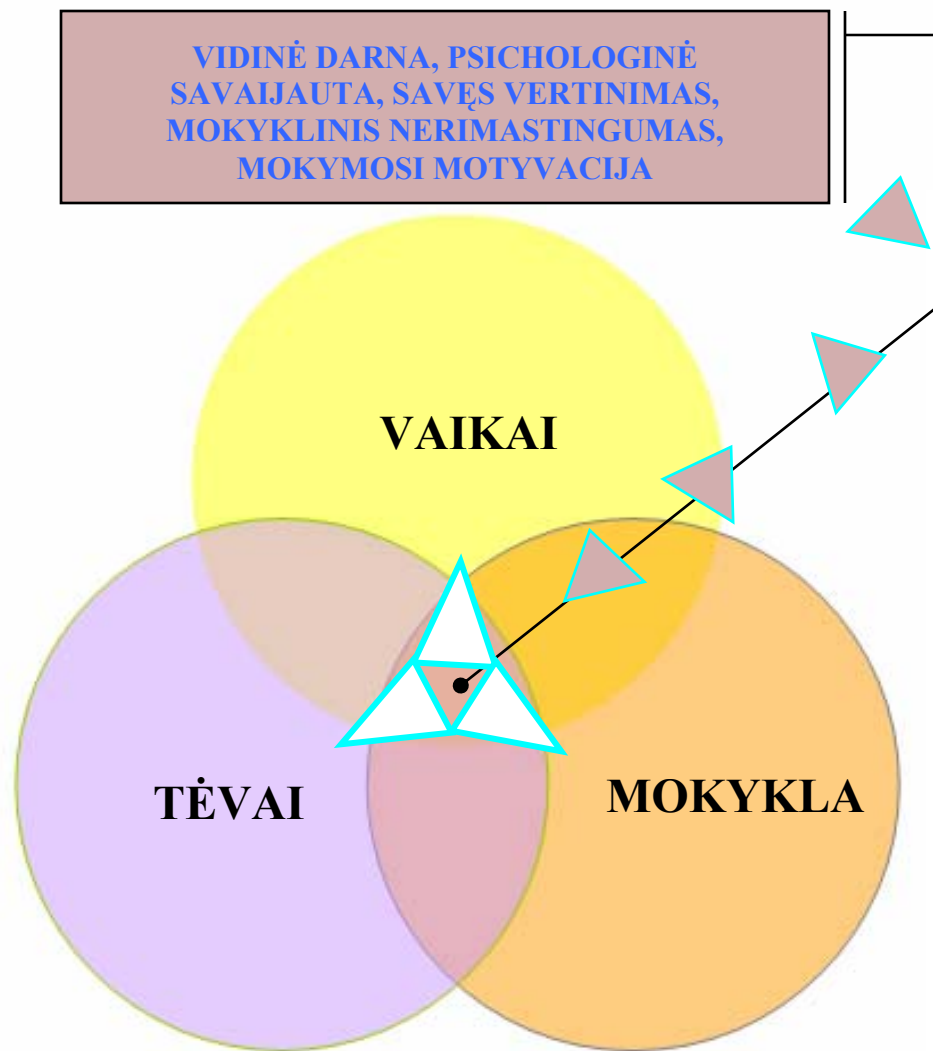
IVADAS

Šeima - viena seniausių visuomenės institucijų. Šeima yra didi vertybė. Šeiminių santykių moksliniam pažinimui irgi būdingos senos filosofinės, etnografinės, demografinės, sociologinės ir kitos tradicijos, ilgai tobulintinos teorinės ir empirinės tyrimų schemas.

Magistro darbo teorinės bei empirinės dalių pagrindas: tėvai ir vaikai, jų vidinės darnos, savivartės, psichologinės savijautos, vaikų mokyklinio nerimastingumo bei mokymosi motyvacijos ryšis (žr. pav. 1). **Darbo tikslas:** išnagrinėti jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų vidinės darnos, savivartės, psichologinės savijautos sąsajas.

Magistro darbo tikslo nagrinėjimo pagrindas

Paveikslas 1.

Šaltinis: sukurta pagal magistro darbo temos nagrinėjimo tikslą.

Tėvai – tai bendradarbiavimo ir viskuo dalinimosi vaikams pavyzdys. Tėvų dėka vaikai išmoka įsijungti į didesnę bendruomenę. Plačiąja prasme, tėvai kelia vaikams panašius uždavinius, kaip ir mokytojai mokykloje. Ar tėvų vidinė darna, psichologinė savijauta, savęs vertinimas yra teigiamai susijęs su vaikų vidine darna, savęs vertinimu, psichologine savijauta sunku iškart spėti. Keliamas klausimas su kuo turi teigiamą ryšį vaikų mokyklinis nerimastingumas ir mokymosi motyvaciją? Šie ir panašūs klausimai kelia mums tikslą susimastyti, sustoti, apžvelgti situaciją, juk vaikai tai mūsų ateitis, o kokia mūsų ateitis, nuo to priklausys kokia laukia mus senatvė.

Pirmoje dalyje aptariu šeimos sąvokos sampratą, šeimos modelių kaitą šiuolaikinėje visuomenėje. Čia yra kalbama ir apie šeimos funkcijas, apie tėvų ir vaikų santykių ypatumus.

Antroje dalyje nagrinėjami jaunesniojo mokyklinio amžiaus ypatumai.

Trečia darbo dalis skirta apibrėžti bendras sąvokų charakteristikas: vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos, mokyklinio nerimastingumo bei mokymosi motyvacijos.

Ketvirta dalis apima visą tyrimo dalį. Čia analizuojamos hipotezės, darbo tikslai ir uždaviniai, tiriamųjų skaičius, amžius, lytis, išsilavinimas. Yra numatyta visa tyrimo metodika bei duomenų apdorojimo būdai. Pateikiami koreliacijas bei jų analizavimo rezultatai. Darbe pateiktos bendros išvados.

Prieduose pateikti vaikų vidinės darnos, psichologinės savijautos mokykloje, savęs vertinimo, mokymosi motyvacijos tyrimo metodikos. Taip pat pateikti motinų vidinės darnos, psichologinės savijautos, savęs vertinimo tyrimo metodikos.

Be jokios abejonės, darbas neleidžia apžvelgti visų šios plačios temos aspektų, tačiau tikiuosi, kad tai bus naudinga tolesniam mano darbui, manau, kad darbo turinys sudomins ir kitų psichologijos, pradinio ugdymo specialistus, o tyrimo rezultatai paskatins vaikus ir jų motinas giliau susidomėti psichologiniais klausimais.

1. ŠEIMOS MODELIŲ KAITA: TRADICINĖJE IR MODERNISTINĖJE VISUOMENĖJE

1.1. ŠEIMOS SAMPRATA

Šeima – viena seniausių visuomenės institucijų. Šeiminių santykių moksliniam pažinimui irgi būdingos senos filosofinės, etnografinės, demografinės, sociologinės ir kitos tradicijos, ilgai tobulintos ir teorinės ir empirinės tyrimų schemos. Šalia mokslinio šeimos pažinimo visada būna ir psichologinės paramos jai praktikos. Ankstyviausiuose žmonijos istorijos pėdsakuose aptinkame daugybę siūlymų, kurių ne vienas ir šiandien pripažįstami, turėjusių stiprinti ir išsaugoti šeimą. Kita vertus, sparčiai besiplečianti psichologinės veiklos sritis jau sukūrė nemažą metodų, o svarbiausia metodų apie tėvų ir vaikų santykius (Navaitis, 1999).

Šeimos apibrėžimų mokslinėje literatūroje tikrai gausu.

Pagal profesorių J. Laužiką (1970), *šeima* – tai visuomenės ląstelė (Laužikas, 1970).

“*Šeima, giminė, tauta* – teigė Vydūnas (1936), nėra savaime vertybės, jos tokiomis tikrai pasidaro, jeigu žmoniškumas jose gali reikštis ir tuo gyvenime įsigyti reikšmę. Šeima yra tiek verta, kiek yra žmoniška (Vydūnas, 1936).

A. Maceina (1990) rašė: „Šeima yra tasai pradas, kuris skleidžia tautybę individuose ir kuris parengia tautos buvimui pagrindinius principus“ (Maceina, 1990).

Šeima - pirminė visuomenės ląstelė. Viena pagrindinių jos struktūros elementų. Pirminė todėl, kad joje visų pirma ugdomi vaikai, formuojamas charakteris, idealai. Šeima yra ne tik raginimas gyventi, bet ir gyvenimas (Bajoriūnas, 1997).

Šeima – pagrindinė instancija vaiko gyvenime (Mielke, 1997). Ji teikia jam saugumą, tikrumą, globą ir auklėjimą. Čia vaikui išsivysto ilgalaikiai ryšiai su tėvais, broliais ir seserimis, kitais šeimos nariais bei draugais. Čia vaikas išmoksta, kas yra jo šeimos normos bei vertybės, kurios savo ruožtu atspindi gimtos vietos, šalies ar gyventojų grupės kultūrą.

Šeima – tai pirminis socializacijos agentas, kuriame vaikai įgyja vertybes, elgesio normas, mokosi reikšti nuomonę (Šeffer, 2003).

Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodekse (1995) rašoma: „Šeima yra santuoka pagrįsta vyro ir moters sąjunga, kurią sudaro sutuoktiniai, kartu su jais

gyvenantys vaikai ir kiti asmenys, susiję tarpusavyje kraujo ryšiais, šeimos teisėmis ir pareigomis“.

G. Navaitis (1999) teigė, kad šeima nėra statiškas darinys, priešingai, jai būdinga nuolatinė santykių kaita. Todėl aptariant šeimos sąvoką būtina panagrinėti jos raidos periodizavimą. Dažniausia jis grindžiamas vaikų vaidmens šeimos struktūroje kitimu ir tais principais, kuriais šeimas grupuoja demografinė statistika (Navaitis, 1999).

Kad šeima funkcionuotų, jos narių elgesys turi būti pasikartojantis ir numatomas, turi egzistuoti saviti jo valdymo būdai. Veikiama aplinkos ir vidaus pokyčių, šeimos struktūra kinta. Ryškesnius jos pokyčius S. Minuchinas (1974) vadina “perėjimo taškais” ir nurodo, kad *darni šeima* – tai “organizmas, esantis kitimo procese ir besistengiantis išlikti tapatus sau”, todėl jos raida atitinka šeimos narių poreikius bei galimybes (Minuchin, 1974, cit.pagal G. Navaitį, 1999).

Kalbant apie šeimos vertybes, J. Keliuotis (1990) teigė, kad tai žmogiškos vertybės, nuo kurių priklauso šeimos dorovė ir jos tvirtumas: meilė, pareiga, atsakomybė, ištikimybė, garbė ir orumas, žmoniškumas. *Šeima*, anot jį, tai didžiausias šeimyniško dorinimo veiksnys (Keliuotis, 1990).

Kiekvienas sąvokos “šeima” apibrėžimas yra savitas. Jis vertingas tiek, kiek ji skiriasi nuo to, kas yra žinoma. Kiekvienas apibrėžimas sudaro galimybę pateikti naujus argumentus, šeimos apibrėžimus ir įrodymus. Nė vienas iš jų neturėtų būti laikomas galutiniu.

1.2. ŠEIMOS MODELIŲ KAITA

Šeima yra sudėtinga, socialiniu požiūriu vientisa ir dinamiška sistema. Sąvoką “vientisa” filosofas R. Grigas (1998) aiškina per daiktinį, biologinį ir dvasinį išteklių ryšį, kurie suteikia galimybę šeimai pasiekti tam tikrų socialinių tikslų. Sąvoka “dinamiška” – tai šeimos pastovumas, kuris išlieka jai nuolat keičiantis (Grigas, 1998, p. 58).

E. Krukauskienė (1999) teigė, kad šeimos, kaip mažos socialinės grupės struktūra yra istoriškai kintamas, sunkiai išmatuojamas parametras. Visais laikais, įvairiuose kultūrose bei visuomenėse, nepaisant sociologinių ar kultūrinių visuomenės pakraipų, žmonijoje egzistavo šeima (monogaminė, poligamija ar kt.). Apibrėžiant įvairių kultūrų pobūdį, dažniausiai atsižvelgiama į keletą veiksnių, darančių įtaką šeimai, tai:

- šeimos narių savybės;
- šeimos narių autoritetas;
- šeimos religinės nuostatos;
- bendruomenės papročiai ar visuomenėje vyraujantis požiūris.

Išvardinti požymiai įvairiais visuomenės laikotarpiais įtvirtina vienokį ar kitokį šeimos narių valdymo modelį, kurio hierarchinės struktūros anksčiausioje pakopoje esantis asmuo ir apibrėžiamas kaip šeimos galva (Krukauskienė, 1999).

Šiuo metu *šeima* atsidūrė besikeičiančio gyvenimo kūryje. Šiuolaikinė šeima tolsta nuo ankstesnės šeimos sampratos, pasižymėjusios griežtomis normomis, funkcijomis, vaidmenimis, tiksliai reglamentuotomis elgesio normomis.

XX a. pradžioje *šeima* buvo suprantama kaip darbinis ūkinis vienetas, o ne dviejų artimų žmonių sąjunga. Šio laikmečio pradžioje lietuvių ūkininkų šeima, kurią įprasta vadinti tradicine lietuvių šeima, vedybų motyvas buvo ne tik susietas su šeimyninėmis žemės dalybomis ir visa ūkio būkle, bet tiesiogiai priklausė nuo jo. Santuoka buvo kaip būtina ūkinių – ekonominių problemų sprendimo sąlyga (Marcinkevičienė, 1999).

Dabartinėje visuomenėje vyksta ryškūs radikalūs šeimos pokyčiai, kurių prasmę išreiškia dvi pagrindinės tendencijos:

- įvairios vidinės – struktūrinės ir funkcinės šeimos transformacijos;
- gilūs bei prieštaringi šeimos reikšmės ir vaidmens pokyčiai visuomenės gyvenamosiose kontekstuose, kartu kaitos, ugdymo, socializacijos ir kt. (Hargreaves, 1999).

Šių dienų *šeima* artėja prie mažos grupės, kurioje vaidmenys, vertybės, funkcijos kuriamos sąveikaujant pačioms asmenybėms. A.Fullan (1999) (cit. pagal R. Želvį, 1999) aiškina šeimos ir visuomenės pokyčius ir skirtumus tradiciniu, modernistiniu laikotarpiu. Kas tai yra tradicinė šeima? Daugelyje sociologinių literatūros šaltinių tradicinė šeima yra laikoma branduolinė šeima, kurioje vyras – tėvas yra šeimos aprūpintojas, o žmona – motina – namų šeimininkė. Kaip modernizuotoje visuomenėje būdinga, kad asmens sėkmės ir nesėkmės siejamos labiau su individualiomis savybėmis, nei su socialine aplinka.

Remiantis A. Samson (2000) nuomone, svarbiausi istoriškai tradicinės ir modernistinės šeimos modelius skiriantys požymiai yra santuokos patvirtinimo būdai ir

pastovumas, vyro ir moters socialinių bei šeiminių vaidmenų derinimo principai, šeimos planavimas ir požiūris į nešeiminių seksualumą.

Aptariant aukščiau nurodytus požymius, galima pastebėti, kaip jie kinta per istorinius laikotarpius. Galima daryti prielaidą, kokią įtaką tai turėjo vaikų auklėjimui šeimoje.

1.3. VYRO IR MOTERS SOCIALINIŲ BEI ŠEIMINIŲ VAIDMENŲ DERINIMO PRINCIPAI

Pažvelgę keliais dešimtmečiais atgal į tradicinę šeimą, kuri pasižymėjo vyro ir moters šeimyninių vaidmenų atskyrimu, vyravo vyro vadovavimas šeimai ir svarbesnis indėlis į jos materialinį aprūpinimą. “ Šeimoje paprastai pirmaudavo vyras. Jis buvo šeimos valdytojas” (Dundulienė, 1999, p. 48).

Anksčiau tik vyras dėl savo specifinio vaidmens palaikydavo aktyvų santykį su visuomene, su išoriniu pasauliu, tik per jį šeimą pasiekdavo naujoves. “ Moterys viešame gyvenime nedalyvauja, o jei kuri norėtų dalyvauti, tai ji yra pajuokiama kitų moterų, kaip bloga šeiminkė” (Albisetti, 2000).

Lemme B.H. (2003) aprašė moterų darbinės veiklos pokyčius bei karjeros pasirinkimo tikslus ir išskiria, kad moterų karjeros raida yra gerokai sudėtingesnė nei vyrų. Kai kurios moterys apsiriboja tik žmonos, motinos ir namų šeiminkės vaidmenimis. Kitos atideda profesinę veiklą iki vaikų sulauks mokyklinio amžiaus. Kai kurios, nekuria šeimos, kol neišsivirtina savo profesijoje. Vis dėl to nemažai moterų mėgina derinti darbą ir vaidmenis šeimoje.

Analizuojant vyro ir moters socialinių bei šeiminių derinimo principus galima pabrėžti, kad šių dienų šeimos renkasi netradicinį šeimos modelį, kuriose profesinėje veikloje dalyvauja vyras ir žmona. Dauguma šeimų pirmenybę teikia darbui, profesinei karjerai, mažiau laiko skiriama bendravimui šeimoje. Šiuolaikiniai visuomenei būdingas didelis šuolis moterų profesijos ir karjeros siekime.

1.4. ŠEIMOS FUNKCIJOS

Šeimos apibrėžimuose dažniausiai nurodoma, jog *šeima* yra mažoji socialinė grupė; beveik visur pabrėžiama, kad ji egzistuoja kiekvienoje visuomenėje ir kad jai būdinga

savita gyvenimo organizacija, papročiai bei tradicijos. Kai kurie šeimos tyrinėtojai linę akcentuoti gyvenimą kartu; ekonominę kooperaciją bei seksualinę reprodukciją.

Dažnai galima išgirsti sakant, kad šeima yra tokia, kokia yra visuomenė. Be abejo, besikeičiant visuomenei, šeima keičiasi, bet ji stabilesnė, ir yra geriausia humaniška bendrija greitai besikeičiančiose visuomenėse (Bajoriūnas Z., 1997).

Klausimas, kas šiuolaikinėje kintančioje visuomenėje yra šeima ir kokios jos funkcijos yra užsimastantis klausimas?

Profesorius Z. Bajoriūnas (1997) nurodo tokias šeimos funkcijas (žr.pav.2).

Šeimos funkcijos

Paveikslas 2.

Šaltinis: Bajoriūnas Z. Šeimos edukologija. (p.28 – 56).

Dabartinis požiūris į šeimą yra naujas. Mes pripažįstame, kad šeimos, kaip ir jas sudarantys asmenys, skiriasi viena nuo kitos. Tiek didelės šeimos, - kai kartu gyvena ir giminaičiai, - tiek mažos šeimos vertintos pagal jų įtaką vaikui. Tėvai – tai pirmas

sunkumų įveikimo, bendradarbiavimo ir viskuo dalinimosi pavyzdys. Tėvų dėka vaikai išmoksta įsijungti į didesnę bendruomenę. Plačiąja prasme, tėvai kelia vaikams panašius uždavinius, kaip ir mokytojai mokykloje (Walsh, 1998).

Taip pat ir protinis bei dvasinis vystymasis žymia dalimi priklauso nuo išorinių faktorių. Šie požymiai irgi atitinka šeimos funkcijoms (Mielke, 1997).

Apibendrinus šeimos funkcijas galima daryti prielaidą, kad tiek augimą, tiek vystymąsi galima veikti teigiamai ir neigiamai. Optimaliomis sąlygomis juos galima skatinti, o nepalankiomis – stabdyti.

1.5. TĖVŲ IR VAIKŲ SANTYKIŲ YPATUMAI

Šeimos ir jos funkcijų skirtingą sampratą lemia tyrėjų požiūris į įvairius šeimos santykių aspektus. Suprantama, kad šeimoje labai svarbus šeimos narių tarpusavio bendravimas, tėvų ir vaikų tarpusavio santykių darna.

A. Samson (2000) rašė, kad tėvai vaikui yra svarbiausiais asmenimis pasaulyje, todėl kad tėvai –tai jų emocijų šaltinis, saugumo jausmas, kitaip tariant tų būtinų emocijų šaltinis be kurių vaikas negali gyventi pasaulyje (Samson, 2000).

M. Pileckaitė – Markovienė, D. Bumblytė (2004) teigė, kad šeima yra pirminė ir būtina sąlyga motinystei formuotis. Jos pabrėžia neigiamą nedarnių santykių šeimoje įtaką būsimos motinos asmenybei. Yra žinoma, kad daugelis savo vaikus palikusių motinų augo nestabiliose šeimose ir nuo vaikystės turėjo negatyvią santykių su tėvais patirtį.

D. Šeffer (2003) teigė, kad vaikai gyvena geriau, kai šeima gali sudaryti efektyvią tėvų sąjungą, kurioje abu tėvai palaiko vienas kito pastangas ir tėvus, remiančius jų santykius su vaikais, skirsto į:

- palaikančius;
- užuojančius;
- reiklius;
- kontroliuojančius.

Anot jų, tėvai skirstomi pagal funkcionavimo modelį. Tėvų funkcionavimo modeliai lemia vystymosi rezultatus ir įtakoja tarpusavio tėvų ir vaikų santykiams. Taigi pagal funkcionavimo modelį tėvai būna:

- Autoritariniai – mažiau palaikantys, labiau reiklūs;
- Autoritetiniai – palaikantys, ir reiklūs;
- Atlaidūs – palaikantys, bet nereiklūs;
- Atstumti – nepalaikantys ir nereiklūs;

Skirtingos teorijos ir požiūriai įvairiai supranta tėvų asmenybės aspektus. Būtent tėvų asmenybės tipas vyraujančia auklėjimo linija veikia auklėtinio personalizacijos procesą. Tokią įdomią tipologiją pateikia A. Liepuonius pagal A. Van Krevelen (žr. lentelę 1).

Tėvų asmenybių tipologija pagal A. Van Krevelen

Lentelė 1.

	Tėvų asmenybės tipai	Auklėjimo tipas	Auklėjimo linija
1.	<i>Besidžiaugias nuosavybe</i>	Užvaldantis nuosavybę	“Vaikas priklauso man”
2.	<i>Trokštąs dominuoti</i>	Autoritarinis, dominuojantis	“Daryk, kas tau sakoma”
3.	<i>Pareigingas</i>	Tvarkingas	“Turi būti tvarka”
4.	<i>Materialistinis</i>	Lepinantis	Vaikas gaus viską, ką nori”
5.	<i>Baikštus</i>	Nerimastingas	“Šiandien jam sekasi gerai, bet rytoj...”
6.	<i>Susirūpinęs</i>	Saugojantis, tausojantis	Kad tik jam nieko blogo neatsitiktų”
7.	<i>Egocentriškas</i>	Pretenzingas	Mano vaikas turi ką nors pasiekti”
8.	<i>Tobulas</i>	Kritiškas, peikiantis	Tu galėtum dar geriau”
9.	<i>Neįsitikinęs</i>	Formalistinis	Ką pasakys kiti...”
10.	<i>Nepastovių nuotaikų</i>	Nepastovus	“Kad ir kaip ten būtų esi mielas”
11.	<i>Nepasitenkinantis</i>	Erotizuojantis	“Noriu tave bučiuoti”
12.	<i>Narcisistinis</i>	Darantis lėlę	“Ji galėtų būti tokia graži kaip aš”
13.	<i>Infantilis</i>	Nuolaidus	Aš esu jo geriausia draugė”
14.	<i>Besimėgaujantis</i>	Apleidžiantis	“Aš nematau jame vaiko”
15.	<i>Savimi patenkintas</i>	Be meilės	“Jis yra sunkus vaikas”

Šaltinis: Navaitis G., Grudinskas J., Giedrienė R. (1999). Vaikų psichologinis konsultavimas. Vilnius: Presvika.

Apibūdinant šeimos modelius, vaikų ir tėvų santykių paradigmas reikia paminėti, kad kiekvienai šeimai būdingas savas auklėjimo stilius. *Šeimos auklėjimo stilius* yra jos taikomo vaikui poveikio metodų ir būdų pasekmė. Auklėdami vaiką, tėvai dažniausiai stengiasi jį paveikti taip, kaip tai darydavo jų tėvai. Tradicinės visuomenės šeimose dažniausiai naudojo *autoritarinį vaikų auklėjimo modelį*. Nors to laikmečio moterys, kaip minėta (Marcinkevičienė, Dundulienė) buvo vaikų gimdytojos ir augintojos, tačiau “...ir maži, ir užaugę vaikai turėjo būti paklusnūs tėvams, ypač tėvo valiai. Vaikai nuo mažens buvo mokomi paklusnumo, gerumo. Už nepaklusnumą maži vaikai buvo baudžiami rykštėmis, o užaugę kitomis priemonėmis...” (Dundulienė, 1999, p.45).

Autoritarinėje šeimoje vaikas žinojo teises ir pareigas, suvokė, ko jam negalima daryti ir ką galima. Paskatinimas ir bausmės taikomos nuosekliai. Šis auklėjimo stilius riboja vaiko savarankiškumą ir iniciatyvą (Dundulienė, 1999).

D. Šeffer (2003) teigė, kad nauja karta tuos atsineštus iš tėvų auklėjimo modelius gali iš dalies keisti. Kartais tėvai nori kompensuoti savo neišsipildžiusias svajones, arba vaikystėje buvo per daug kontroliuojami, kišamasi į jų asmeninius reikalus, tada jie stengiasi kitaip auklėti vaikus. Tie tėvai, kurie buvo patenkinti buvusiu auklėjimo stiliumi, tai savo vaikus auklėja taip pat (Šeffer, 2003).

Daugelis apie *šeiminį bendravimą* rašiusių autorių pabrėžia šeiminių ryšių kokybę. G. Kori (1977) nurodo, jog šeiminis bendravimas tenkina asmenybės tobulėjimo, atvirumo ir identifikacijos (cit. pagal G. Navaitį, 1999).

Bendravimui šeimoje tenka išskirtinė vieta, nes jo dėka susiformuoja geresni arba blogesni šeimos narių tarpusavio santykiai. Bendravimo problemai pastaruoju metu skiriama gana daug dėmesio ir, ko gero, dėl to yra nemažai šeimų, galvojančių, jog bendrauti yra labai paprasta (Legerstee, Varghese, 2001).

Iš tikrųjų, visi tėvai nori, kad jų vaikai būtų saugūs ir laimingi. Niekas sąmoningai nesistengia padaryti savo vaiką baikštų, nepakenčiamą. Tačiau augdami daugelis vaikų įgyja nepageidaujamų bruožų, ima jaustis nesaugūs ir neišmoksta gerbti savęs ir kitų (Ginott, 1999).

Noras turėti vaikų, ugdyti jų asmenybės yra viena svarbesnių šeimos kūrimo bei jos stabilumo išsaugojimo asmeninių paskatų. Vaikas tampa viena iš priemonių, padedančia kitiems šeimos nariams palaikyti tarpusavio ryšius (Navaitis, 1999).

J. Jonušytė (2004) pabrėžė, jog pagrindinį dėmesį šeimoje reikia atkreipti į **tėvų ir vaikų santykius**. *“Vaikai - tai mūsų šalies ateitis. Vaikai - tai mūsų tėvystės vaisius. Iš vaisiaus pažinsi, koks yra medis. Iš vaikų pažinsi, kokie esame mes tėvai. Kokius norime turėti vaikus, tokie turime būti mes tėvai”* (Jonušonytė, 2004).

R. Jusienė (1995) mano, kad vaiko ugdymuisi ryšys su motina yra itin svarbus. Vaiko ir motinos santykių kokybė iš dalies priklauso ir nuo motinos santykių su kitais žmonėmis.

I. Kudinskaitė (2001) straipsnyje „Naujas požiūris į tėvystę“ rašo, kad emocinio ir intelektualinio vaiko augimo stimuliavimo esmė – tai tėvų, o ypač motinos elgesys.

Svarbu yra viskas: ką jie daro ir ko ne, kaip bara, kaip skatina ir kaip rodo švelnumą. Svarbu lavinti ne tik vaiko protą, bet dar svarbiau – jausmus.

L. Fish (2004) vedybų ir šeimos terapijos profesorė pastebėjo, kad: "Sūnų turėjimas padeda motinai mylėti ir vertinti vyriškumą kaip patį nuostabiausią dalyką. Mes, moterys, buvome mokytos, kad viskas, kas yra vyriška, yra ir svetima, bjauru, bloga, ar turi būti pažabota, tačiau turėdama berniukus ir matydama įvairius vyriškumo atsiskleidimo būdus, motina gali įvertinti žmogaus dvasios sudėtingumą".

G. Kochanska ir kt. (2002) teigė: "Motinos gali būti geras pavyzdys. Kadangi daugelyje šeimų motinos vis dar atlieka didžiąją dalį tėvystės, berniukai kaip reikia mylėti mokosi daugiau iš savo motinų nei iš tėvų."

"Tėvo vaidmuo veikia ir padeda subalansuoti vaikų auklėjimą ir atsakomybę. Motinų vaidmuo sūnų gyvenimuose yra pagrindas jiems psichologiškai sveikai augti. Tačiau tiek berniukai, tiek mergaitės, reikalauja ypatingo pavyzdinio vaidmens ir bruožų, kuriuos vyrai gali pasiūlyti kaip tėčiai, o moterys kaip mamos," - pastebėjo A. Gruen (2004).

Motinos vaidmuo žmogaus gyvenime nepakeičiamas. Viena pagrindinė šeimos funkcija – vaikų gimdymas ir ugdymas. Išugdyti mąstantį, kūrybingą, dorą, aktyvią asmenybę yra ilgas, daug kantrybės, meilės, šilumos bei sugebėjimų reikalaujantis procesas. Šiame procese dalyvauja ir motina, ir tėvas. Tačiau motina yra stipriai fiziologiškai susieta su vaiku. Ji nešioja kūdikį iščiose, gimusį maitina krūtimi, nuolat būna greta, todėl jos įtaka vaikui didesnė. Tai įrodo ir atliktas tyrimas Klaipėdos Universiteto pedagogikos fakulteto studentų, kurio rezultatai įrodė, jog motinos vaidmuo vaikystėje ir paauglystėje yra itin svarbus (Litvinienė, 2002).

Santykiai su kitais žmonėmis itin lemia vaiko savivartę. Labai svarbu kokią pradžią, kaip vaiko žmogiškąjį vertingumą pripažįsta tėvai, kiti šeimos nariai, o vėliau ir mokykla.. Ar pripažįstama vaiko autonomija, ar leidžiama skleisti jo iniciatyvumui, ar skatinamas vaiko meistriškumas. Šiuos bazinius dalykus žmogus perkelia iš vaikystės į vėlesnį savo gyvenimą ir dirba bei myli, teigdamas ar neigdamas save. Jei vaikas to negauna jo savivertės šaknys esti nepatvarios (Vilimienė, 1984).

Mūsų bendravimas su vaikais - tai svarbus tarnavimas, reikalaujantis didelės kantrybės, meilės ir išminties. Vaikas formuodamas savo elgesio savybes šeimoje,

išsiugdo ir pagrindinius savo charakterio bruožus, padedančius bendrauti su kitais žmonėmis. Vaiko patirtis šeimoje yra pagrindinė mokykla kuriant žmogaus asmenybę. Joje patiria: džiaugsmą, užuojautą arba nusivylimą, nepasisekimą, įvairius išgyvenimus, kurie vyksta šeimoje. Ši patirtis įgyta šeimoje paruoš žmogų panašioms išgyvenimams ateityje (Lukoševičienė I., 1997, p. 8).

Šeimos mikroklimatas padeda vaikui perimti suaugusiųjų šeimos narių patirtį, sudaro sąlygas jo dorinei brandai. Šeimos darna - sėkmingo vaikų ugdymo, jų požiūrio į šeimą kaip vertybę formavimosi sąlyga, nuo kurios priklauso, kokią šeimą ateityje kurs jaunas žmogus. Kompetencija ir teigiamas savęs vertinimas kyla vaikuose tada, kai jie iš tėvų gauna optimalią dozę priėmimo, meilės, draudimų ir vilčių.

2. JAUNESNYŠIS MOKYKLINIS AMŽIUS (VIDURINIOJI VAIKYSTĖ)

Jaunesnysis mokyklinis amžius – tai laikotarpis, kai mokymasis tampa pagrindine vaiko veikla. Vaikui pradėjus lankyti mokyklą, atsiranda naujų mokymosi formų, kurios pildo senąsias, t. y. mokymąsi per žaidimą. Mokymasis tampa planingas, organizuotas, privalomas. Suaugusieji nurodo vaikui darbo uždavinius, nustato jų atlikimo terminus. Tuo mokymasis nutolsta nuo žaidimo ir priartėja prie darbo (Gučas, 1990).

J. Piaget (cit. pagal Myers, 2000), daugiau kaip 50 metų praleidęs su vaikais, įsitikino, kad vaiko protas nėra sumažinta suaugusiojo proto kopija. Vaikai aktyviai ir visai kitaip nei suaugusieji kuria savo supratimą apie pasaulį.

J. Piaget (cit. pagal R. Žukauskienę, 1996) nuomone yra keturios pažintinės raidos stadijos (žr. lentelę 2). Jis nurodo kiekvienos stadijos apytikrą amžių, bet amžiaus ribos nėra griežtai apibrėžtos. Be to, Piaget nuomone, kiekviena iš stadijų nesibaigia staiga, tiksliai sakant lieka jos pėdsakai. Vienoje situacijoje vaiko mąstymas gali būti priešoperacinis, o kitoje jis gali mąstyti logiškiau. *Jaunesnysis mokyklinis amžius* atitinka **konkrečių operacijų** raidos stadijai, t. y. **nuo 7 iki 11 metų**. Formalių operacijų raidos stadija prasideda nuo 12 metų.

Kognityvinės raidos stadijos Piaget teorijoje

Lentelė 2.

Amžius	Stadija	Būdingi požymiai	Pagrindiniai pasiekimai
Nuo gimimo iki 2 metų	Sensomotorinė	Vaikas aplinkai pažinti naudoja jutimus ir motorinius sugebėjimus. Šis periodas prasideda refleksais, o baigiasi sensomotorinių sugebėjimų kompleksine koordinacija.	Vaikas įsisąmonina, kad objektai egzistuoja ir tada, kai jis jų negali matyti (Objekto pastovumo supratimas; pradeda prisiminti ir įsivaizduoti (protinė reprezentacija).
2 – 6 metų	Priešoperacinė	Vaikas pasauliui pažinti naudoja simbolinį mąstymą, taip pat ir kalbą. Mąstymas yra egocentriškas	Vaizduotė labai išlavėjusi. Vaiko mąstymo centracija ir egocentrizmas mažėja, jis pradeda suprasti kitų požiūrį.
7 – 11 metų	Konkrečių operacijų	Vaikas supranta ir taiko logines operacijas ir principus savo patirčiai ar suvokimas paaiškinti	Naudodamasis loginiais sugebėjimais, vaikas mokosi suprasti masės, svorio, skaičių tvermės ir kitas konkrečias sąvokas
Nuo 12 metų	Formalių operacijų stadija	Paauglys arba suaugęs žmogus sugeba mąstyti abstrakčiomis ir hipotetinėmis sąvokomis. Paauglys dažnai pervertina savo naują sugebėjimą ir yra linkęs manyti, kad niekas taip gerai ir giliai nesupranta vykstančių pasaulyje procesų kaip jis.	Suprantama, kad yra daug atsakymų į vieną klausimą ir daug klausimų kiekvienam atsakymui. Dėmesio centre dažnai būna etiniai, politiniai, socialiniai klausimai.

Šaltinis: Žukauskienė R. (1996). Raidos psichologija. Vilnius, p. 62.

Vaikas turi savo individualų pasaulį, kuriam neužtenka žinių, informacijos, patirties, gaunamos iš kitų žmonių. J. Piaget tyrimai rodo, kad pats vaikas atranda, sužino stebėdamas, fantazuodamas, eksperimentuodamas, tirdamas, bandydamas, kurdamas, - jis “konstruoja” save. Suaugusio vaidmuo dėl šios priežasties anaipol neturėtų sumažėti, tik įgyti kitą pobūdį. Anot jį, svarbiausias ugdymo tikslas – parengti vaiką kūrybingumam darbui, taigi ir kūrybingam gyvenimui (Piaget J., 2002).

E. Ericksono (cit. pagal D. Beresnevičienę, 2003) teigimu, yra aštuonios psichosomatinio vystymosi fazės. Barbara ir Philipas Newmanai išplėtojo Ericksono teoriją ir nurodė vienuolika fazių, kuriose pažymėta, kad pradinis mokyklinis amžius tai laikotarpis nuo 6 – erių iki 12 metų amžiaus (p. 33).

D. Beresnevičienė (2003) išskiria, kad pradinio mokyklinio amžiaus vaikai, sulaukę 6 – 12 metų, turi išmokyti tam tikrų dalykų, t. y. jiems keliami tam tikri vystymosi uždavimai:

- turi išmokyti užmegzti draugiškus santykius;
- turi mokėti vertinti save; atlikti konkrečias operacijas (pagal J. Piaget); susidaryti tam tikrus įgūdžius;
- žaisti grupinius žaidimus.

6 – 11 metų vaikas jau pradeda deduktyviai mąstyti ir sugeba mokytis, ir žaisti pagal nustatytas taisykles. Eriksonas teigė (1963, 1997), kad naujas šios fazės darinys, *meistriškumas*, o priešingas jam – *menkavertiškumas*.

E. Eriksonas (1950) (cit. pagal Lemme B. H., 2003) nurodo psichosocialinės raidos pakopas, kuriose aprašo pagal amžių galimas psichosocialines krizes.

Mokantis pradinėje mokykloje, vaiko pasaulyje telpa jau ne tik namai. Individo vystymosi krizėms kilti įtakos pradeda turėti ir socialinės institucijos. Mokyklinė vaiko patirtis veikia meistriškumo ir nepilnavertiškumo balansą. Jei vaiko meistriškumas neskatinamas namuose, jį vystyti gali padėti nuovokus ir atsidavęs mokytojas mokykloje. Tai ar vaikas vysto meistriškumą ar pilnavertiškumą, jau nebepriklauso nuo tėvų. Tai priklauso ir nuo kitų suaugusių ir nuo valstybinių institucijų (Eriksonas, 1997).

Apibendrinus psichologinius darinius jaunesniame mokykliniame amžiuje galima teigti, kad būdingiausia šioje amžiuje veiklos rūšis tampa *mokymasis* (Gučas, 1990). Būtent šio amžiaus vaikų atmintis vystosi 2 kryptimis:

1. Didėja žodinio – loginio ir prasminio įsiminimo vaidmuo ir lyginimasis svaris, lyginant su vaizdiniu konkrečiu.

2. Mokiniai gali sąmoningai valdyti savo atmintį ir reguliuoti jos procesus (įsiminimą, išlaikymą ir atgaminimą).

J. Piaget (2002) rašo, kad *jaunesniojo mokyklinio amžiaus* vaikai sprenddami konkrečias problemas, pradeda naudotis *loginiu mąstymu*. Įsisąmonina tokias logines operacijas kaip tapatumas, grįžtamasis ryšys, dviejų objekto savybių sąryšis, išmoksta sudėti ir atimti, dalinti ir dauginti, taikydamas tuos naujus įsisąmonintus principus kiekvienu konkrečiu atveju. Tobulėja atkuriamoji ir kūrybinė vaizduotė. Kūrybinės vaizduotės vaizdai tampa realistiškesni, nėra nežaboto fantazavimo.

Pateiktų autorių nuomonės *jaunesnįjį mokyklinį amžių* išskiria, kaip patį “darbingiausią” amžių vaikų gyvenime. Gerai išsivystęs yra nevalingas dėmesys – viskas, kas nauja, įdomu, ryšku, traukia mokinių dėmesį. Žaisdami kartu, *jaunesniojo mokyklinio amžiaus* vaikai sukuria savitą subkultūrą, su savitu žodynu ir taisyklėmis. Nuo 8 metų *Aš vaizdui* apibūdinti labai svarbus pasidaro bendraamžių vertinimas. Moralinės normos, taisyklės tebelaikomos labai svarbiomis, jų reikalaujama laikytis, tačiau jas galima keisti. Keičiasi garbingumo, doros supratimas. *Mokymasis* šiame amžiuje – yra pagrindinė vaikų veiklos rūšis.

3. BENDROSIOS CHARAKTERISTIKOS

3.1. VIDINĖ DARNA

M. Pileckaitė – Markovienė (2001) teigė, kad **vidinė darna** tai vienas iš fizinės ir psichinės sveikatos išteklių. Anot ją, vidinė darna yra neigiamai susijusi su nerimastingumu, depresiškumu, neurotiškumu. Vidinės darnos atliktų tyrimų analizė rodo, kad jaunesniųjų moksleivių vidinę darną sudaro keturi komponentai :

1. pasitikėjimas savimi;
2. pasitikėjimas aplinka;
3. aplinkos reikalavimų priėmimas;
4. susidomėjimas gyvenimu.

A. Antonowski (cit. pagal M. Pileckaitę – Markovienę, 2003) *vidinę darną* apibūdino kaip globalią žmogaus gyvenimo orientaciją ir išskyrė tris pagrindinius juos parametrus:

- *aiškumo jausmas*, kuris rodo, kaip ir kiek išorinės bei vidinės aplinkos signalai, kuriuos gauna individas, laikomi suprantamais;
- *sugebėjimo kontroliuoti situaciją jausmas*, kuris atspindi įsitikinimą, kad jėgos, kurios padeda prisitaikyti prie pokyčių ir įveikti stresą, priklauso nuo paties individo ir yra pakankamos;
- *prasmingumo jausmas* rodo, kaip individas vertina prisitaikymo prie pokyčių poreikį ir prasmę.

Vadinės daros lygis būtent priklauso nuo mūsų gyvenimo reiškinių pažinimo, elgsenos ir motyvų suvokimo. Galimybė panaudoti bendruosius atsparumo išteklius, kurie palengvina įveikti gyvenimo sunkumus.

3.2. SAVĖS VERTINIMAS

Trumpai apžvelkime *savės vertinimo sąvokos* reikšmę.

Psichologijos žodyne savės vertinimas apibūdinamas “ kaip individo savės paties, savo galimybių ir vietos tarp kitų žmonių vertinimas. Nuo to priklauso žmogaus santykiai su aplinkiniais žmonėmis, jo savikritiškumas, reiklumas sau, požiūris į savo laimėjimus ir nesėkmes” (Psichologijos žodynas, p. 263).

Profesorius J. Laužikas (1981) nurodo, kad gebėjimas teisingai save vertinti yra svarbus asmenybės gebėjimo save analizuoti bruožas, savės pažinimas yra pagrindinė teisingo savės vertinimo sąlyga (Laužikas, 1981).

Adaptacijos mokykloje efektyvumas priklauso nuo to ar adekvačiai save, savo socialinius ryšius priima ir vertina individas (Mielke U.), t. y. savąjį Aš. Esant iškreiptam, neigiamam, neadekvačiam savės vaizdui, gali atsirasti vieno ar kito laipsnio adaptacijos sutrikimai.

S. Krenke (1987), G. Valickas (1987) (cit. pagal J. Litviniene, 2002).)analizuodami savės vertinimą, neišskiria du pagrindinius savės vertinimo lygmenis: emocinį ir kognityvinį. Savės vertinimas bus tuo adekvatesnis, kuo labiau žmogus, vertindamas save, vadovausis kognityviniais – loginiais samprotavimais ir įrodymais. Vaikas išgyvena save kaip veiksmų ir emocijų subjektą, todėl vaikystėje dominuoja emocinis savės vertinimas, kuris pasižymi loginės – kritinės analizės stoka. Jeigu dėl sunkumų, susijusių su adaptacija, pasireiškia ar net įsitvirtina tam tikri emociniai sutrikimai, tai jie neišvengiamai įtakoja ir dominuojantį emocinį savės vertinimą. Tai paveikia ai adekvatų savojo Aš suvokimą, elgesio motyvaciją ir elgesį, o viso to išvadoje įtakojami ir adaptaciniai procesai.

J. Piaget (1996) nuomone, 7 – 8 metų vaikai tik pamažu geba priimti kitų žmonių nuomonę, neprarasdami savosios, iki tol jie tikisi viskuo, ką girdi ir į viską reaguoja labai asmeniškai. Taigi vaiko savo vertės suvokimas formuojasi introjekcijos būdu –

besąlygiškai priimant kaip tiesą visa, ką girdi apie save iš kitų žmonių (cit. pagal Lepeškiene, 1996).

C. Rogers (1994) analizavęs savęs vertinimo problemą, teigė, kad asmenybė yra aktyvi ir sąveikaujanti su aplinka, o savęs vertinimas atlieka ir asmenybės aktyvumo realizavimo funkciją ir yra svarbus asmenybės vystymuisi. Nuo to, kaip vaikas save vertina, priklauso jo elgesys ir tolesnis vystymasis. Jo nuomone, pagrindinį asmenybės konfliktą sudaro skirtumas tarp savęs ir aplinkos faktorių vertinimo.

Pasak anglų psichologo R. Bernso (1986), klaidinga būtų manyti, kad mokytojų pirmokas – tai tik minkšto molio gabalas, kuriam mokytojas gali suteikti norimą formą. Viskas yra daug sudėtingiau: prieš mokytoją – vaikai, kurie tam tikros gyvenimo patirties ir šios patirties nelemtą “ Aš” koncepciją. Šiandieninė mokykla privalo sukurti vaikui aplinką, kuri nepakenktų o teigiamas savęs vertinimui.

S. Lamborn ir M. Mounts (1991) teigė, kad tiek darželyje, tiek mokykloje, visko pagrindas yra teigiamas savęs vertinimas, o mokytojų uždavinys yra padėti jį užtvirtinti. Šie psichologai nurodo, kad kompetencija ir teigiamas savęs vertinimas kyla vaikuose tada, kai jie iš tėvų gauna optimalią dozę priėmimo, meilės, draudimų ir vilčių. Šiuos teigiamus jausmus turi skatinti ir mokytojai, suteikdami vaikams priėmimą, draudimus ir viltį, susijusius su jų elgesiu ir pastangomis (cit. pagal Beresnevičienę, Kaniene, 2000).

R. Žukauskienė (1996) pastebi, kad mokyklinio amžiaus pradžioje vaikų savivartė yra pernelyg gera, tačiau vyresnėse klasėse ji palaipsniui mažėja.

D. Beresnevičienė (1995) moksleivių savęs vertinimą siejo su populiarumu bendraamžių tarpe. Tyrinėdama vyresniųjų klasių moksleivių savivartės bei jų populiarumą bendraamžių tarpe santykį, nustatė, kad yra akivaizdūs skirtumai tarp lyčių. Kuo labiau mergina save vertino, tuo ji populiarsnė, ir, atvirkščiai, populiariai vaikinai dažniausiai vertino save mažiau, negu vidutinio ir žemo statuso vaikinai.

Didelį poveikį mokinių savęs vertinimui, o kartu ir pažangumui turi mokytojų nuostatos ir laukimai. Tai rodo A. Suslavičiaus (1995) atlikti tyrimai. Jis teigė, kad mokiniai iš kurių daugiau tikimasi ir skiriama dėmesio, pasiekia geresnių rezultatų ir jų savęs vertinimas daug aukštesnis.

V. Černius (1997) pastebi, kad mokykloje socialinis bendravimas yra nepaprastai svarbus. Norint suprasti mokinio pasiekimo ar nesėkmių moksle priežastis, pasitaikančius

nusižengimus, naudinga atkreipti dėmesį į jo santykius su bendraamžiais. Vaikai, ypač pradinėse klasėse, labai skaudžiai išgyvena bendraamžių atstūmimą, nepritapimą klasės draugų tarpe.

Daugelis psichologų nurodo, kad vaikystėje neišspęstos socialinės problemos gali turėti rimtų pasekmių. Viena iš jų vienišumas. Vaikai, kurie jaučiasi vieniši, dažniausiai neturi ryšio su bendraamžiais, jaučiasi atstumti, o tai žaloja jų savęs vertinimo (cit. pagal D. Beresnevičienę, L. Kanię, 2003).

B. Miller, D. Gerard (1979), D. Sprenger, M. Brender (1992) išskyrė kūrybiškumą skatinantis aspektus. Anot jų, tėvai skatinantys kūrybinius potencialus vaikuose turi galimybę giliau sužinoti vaikų giluminius jausmus, vaikai noriai išsipasakoja, o tai lemia savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi.

A. Gučas (1990) teigė, kad vaikas labai jautrus tam, kai į jį žiūri ir vertina mokytojai. Geras požiūris į vaiką pakelia jį savo paties akyse. Palankūs mokytojo vertinimai paveikia gerą, bet dar labiau blogą mokinį, nes pereina į savęs vaizdą, formuoja jo savimonę (Gučas, 1990).

Apibendrinus autorių mintys, galima teigti, kad vaiko savęs vertinimas yra labai svarbus augant kaip asmenybei. Suaugusieji, esantys šalia vaiko, negali pakeiti jo asmeninių įgimtų savybių, bet jie gali keisti aplinką, kuri sąlygotų vaiko asmenybės vystymąsi norima linkme.

Kodėl tai svarbu teigiamai vertinti save?

Pateiktų autorių nuomonės pabrėžė jog:

- *Teigiamas savęs vertinimas* leidžia praturtinti savo gyvenimą žmogiškais ryšiais. Mylintis ir gerbiantis save žmogus sugeba mylėti ir gerbti kitą, yra atviresnis sau ir pasauliui, todėl lengviau randa kontaktą su kitais žmonėmis.
- *Teigiamas savęs vertinimas* leidžia priimti gyvenimo reikalavimus ir likti lanksčiam
- *Teigiamas savęs vertinimas* leidžia tvirčiau pasitikėti savimi.

3.3. PSICHOLOGINĖ SAVIJAUTA MOKYKLOJE

Kad vaikas mokykloje jaustųsi saugus, pirmiausia jam turi būti sukurta atitinkama aplinka. Anot V. Lepeškienės (1996) svarbiausia sukurti atmosferą, kurioje būtų saugu

atskleisti savo jausmus, dalytis savo mintimis ir patyrimu, išmėginti dar nežinomus dalykus.

Mokyklos lankymo pradžia – persilaužimo momentas vaiko gyvenime, naujos gyvensenos ir veiklos, naujų santykių su suaugusiais ir bendraamžiais pradžia. Svarbu, kad vaikas mokykloje galėtų išreikšti savo žmogiškąją esmę, sistemingai lavintų savo intelektą ir kitus gebėjimus (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

L. Bukšnytė (1999) nurodo, kad moksleivių psichologinė savijauta yra pabrėžiama kaip nerimastingumo, savigarbos lygis bei moksleivių požiūris į mokytojus. Tai paaiškina, kad moksleivių psichologinė savijauta yra siejama su jų požiūriu į mokymąsi bei mokytojus. Vadinasi, tai priklauso nuo mokytojo pasirengimo ir gebėjimo pastebėti, suprasti savo mokinius ir padėti jiems.

D. Beresnevičienė, M. Markovienė, R. Eidukevičius (1999) apibendrinus tyrimų rezultatus teigė, kad jaunesniųjų moksleivių psichologinė savijauta mokykloje laikui bėgant prastėja ir tai yra susiję su patiriama mokykloje įtampa bei nerimu, nelygiaverčiais mokytojo ir mokinių santykiais. Mokyklinis nerimas, savo ruožtu, neigiamai veikia savęs vertinimą.

Kitų autorių (Bukšnytė, 1999) moksleivių psichologinė savijauta yra apibrėžiama kaip nerimastingumo, savigarbos lygis bei moksleivių požiūris į mokytojus. Tai rodo, kad moksleivių psichologinė savijauta yra siejama su jų požiūriu į mokymąsi, mokytojus.

J. Makari ir A. Zaborski (2000) tyrimo duomenimis, tokie moksleivių teiginiai kaip “gera mokytis mokykloje”, “patinka mokytis mokykloje” yra laikomi psichologinės savijautos mokykloje sąvokos vartojamos kaip sinonimai.

M. Barkauskaitė (1999) pabrėžia santykių su bendraamžiais svarbą moksleivių savijautai, tačiau šie tyrimai buvo atliekami su paaugliais.

Kita vertus, I. Šidlauskaitė (1999) moksleivių teiginius “patinka mokykloje”, “gera mokykloje” laiko požiūrio į mokymąsi rodikliu. Tai rodo, kad psichologinės savijautos mokykloje ir požiūrio į mokymąsi sąvokos dažnai nėra pakankamai aiškiai skiriamos ir apibrėžiamos.

Tvirtinama, kad gerai moksleivių savijautai mokykloje didelę įtaką turi mokytojų pagalba, bendraklasių pripažinimas, dalyvavimas socialiniame mokyklos gyvenime (Zaborskis, Žemaitienė, Šumskas, Diržytė, 1996).

3.4. MOKYMOSI MOTYVACIJA

Motyvacija (iš lot. žodžio “*morere*” – judinti, skatinti) – *tai veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantys žmogaus psichikoje*. **Motyvas** – tai, kas atspindi žmogaus psichikoje vaizdo ar minties pavidalu ir nukreipia jo elgesį taip, kad būtų patenkintas tam tikras poreikis (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 225).

Vaikui pradėjus lankyti mokyklą atsiranda naujų mokymosi formų, kurios papildo senąsias. Mokymasis tampa planingas, organizuotas, privalomas. Suaugusieji nurodo vaikui darbo uždavinius, nustato jų atlikimo terminus. Tuo mokymasis nutolsta nuo žaidimo ir priartėja prie darbo (Gučas, 1990).

Mokytojui svarbu žinoti, kad kiekvieno tipo motyvaciją palaiko specifiniai veiksniai. Kad pradinių klasių vaikui ypač svarbus pats mokymosi procesas, kad reikia meistriškai organizuoti pamokas, kuriose galima būtų skatinti vaikų aktyvumą (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

C. Dweck, D. Elliott (cit. pagal R. Žukauskienę, 1996) pažymi, kad ikimokyklinio amžiaus vaikai ir pirmųjų pradinės mokyklos klasių mokiniai yra “*mokymosi optimistai*”. Jie naiviai paaiškina savo sėkmes ir nesėkmes. Vidurinėsios vaikystės laikotarpiu jie jau gali atskirti atribucinius pastangų ir sugebėjimų kintamuosius, pradeda atsižvelgti į platų informacijos srautą.

V. Grabal (1987) nurodo komponentus mokymosi motyvacijos sąveikoje “mokytojas – mokinys”. Anot jį, jeigu mokytojo elgesys su mokiniu visą laiką toks pat ir mokiniui toks mokytojo elgesys jos atžvilgiu atrodo esąs teisingas, tai mokytojo elgesys tampa svarbiu motyvuojančiu veiksniu, įtakuojančiu ne tik jo pasiekimus, bet ir jo pasiekimų motyvacijos formavimąsi ateityje.

A. Gučas (1990) nurodo, kad pagrindinis vaiko motyvas – pats mokymasis, pažinimo interesai, intelektinis aktyvumas, nauji įgūdžiai ir žinios. Pradėjus lankyti mokyklą, šie motyvai skatina vaiką gerai, sąžiningai mokytis (Gučas, 1990).

L. Fridmanas. I. Kulagina (1998) yra priešingos nuomonės. Jie teigė, jog pažinimo interesai neturi didelės reikšmės pradinuko mokymuisi. Šių autorių nuomone, pagrindinis pirmoko mokymosi motyvas – noras būti prapažintam, gerovės, prestižo siekimas. Vėliau atsiranda nesėkmių vengimo motyvas (cit. pagal M. Pileckaitę – Markovienę, 2001).

Teigiamas pastiprinimas žadina mokinio aktyvumą per jo pasitikėjimą savimi bei savigarbos jausmą, sustiprina norą mokytis ir brandina mokymosi motyvaciją. Svarbu yra tas, kad mokytoją ir tėvus vaikas jaustų kaip rūpestingus, mylinčius pagalbinius. Grįžtamasi ryšys ir pastiprinimas kartu veikia vaiko mokymąsi ir jo motyvaciją (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

J. Laužikas (1981) mokymosi motyvus suskirstė į keturias grupes:

1. *Teorinius* – noras pažinti nauja, sekimas geru pavyzdžiu, įdomus mokymo dalykas;
2. *Praktinius* – noras pasirengti gyvenimui, profesijai, siekimas turėti geresnes gyvenimo sąlygas;
3. *Prestižo* – noras gauti gerą pažymį, būti pripažintam draugų, užimti gerą padėtį kolektyve;
4. *Prievartos ir baimės* – baimė būti nubaustam, mokymosi būtinybė.

Pirmų dviejų grupių motyvai yra teigiami, trečios grupės motyvai – neutralūs, ketvirtos – neigiami.

Lietuvoje atlikti jaunesniųjų moksleivių mokymosi motyvacijos tyrimai parodė, kad šio amžiaus miesto vaikams labiausiai būdingi praktiniai motyvai, o kaimo vaikams – baimės motyvai, tačiau miesto vaikų baimės motyvų daugėja pereinant į aukštesnes klases (Zambevicienė, Janulytė, 1998).

L. Rupšienės (1996) duomenimis, dauguma moksleivių, t. y. 95 procentų, nori eiti į pirmą klasę, bet per ketverius mokymosi pradžios mokykloje metus noras mokytis gerokai sumažėja.

Taip pat pastebėta, kad daugėja vaikų, kuriems vis mažiau patinka pamokos, nepamokinė veikla, mokytojai. Tam pritaria J. Makari ir A. Zaborskis (2000) teigdami, kad tik pusės vienuolikos – trylikos metų moksleivių, t. y. 47,7 proc. berniukų ir 53,7 proc. mergaičių, savijautą mokykloje galima vadinti „gera“. Šie duomenys rodo, kad moksleivių psichologinė savijauta blogėja pereinant į vyresnes klases.

Nagrinėjant nubybrėjimo, nepažangumo ir nenoro mokytis priežastis, svarbu atsižvelgti į vaiko pasirengimą pradėti mokytis mokykloje (Dereškevičius, 1997).

Anot I. Dubrovinos (1991), neigiamas požiūris į mokyklą ir nenoras mokytis atsiranda trimis atvejais:

- jei vaikas ikimokykliniame amžiuje nebuvo įpratintas riboti savo norų ir nugalėti sunkumus;
- jei prieš mokyklą buvo suformuota mokyklos baimė;
- jei vaikui mokyklos gyvenimas iš anksto buvo nuspalvintas rausvomis spalvomis.

Nesiformuoja šių vaikų vidinė moksleivio pozicija bei mokymosi motyvacija.

Literatūroje (Hamachek, 1995) nurodoma, kad vaikų ekstravertų mokymosi motyvacija ir pažangumas kyla, kai jie yra giriami, o vaikų intravertų – kai jie yra adekvačiai kritikuojami. Be to, mokymosi motyvacija stiprinti didesnę įtaką turi pagyrimas už pastangas, o ne už gabumus ir gebėjimus (Mueller, Dweck, 1998).

3.5. MOKYKLINIS NERIMASTINGUMAS

Šiuolaikinės mokyklos tikslas – vaiko asmenybės harmoningas ugdymas. To tikslo siekiama remiantis humanistinio ugdymo principais, iš kurių vienas svarbiausių – asmenins saugumas (Lepeškienė, 1996).

Anot J. Pikūno ir A. Palujanskienės (2000), blogos savijautos priežastimi gali būti moksleivių patiriamas didelis nerimas.

I. Dubrovino (1995) teigimu, mokyklinis nerimas arba sunkesnė jo forma – mokyklinė neurozė – yra jaunesniojo amžiaus moksleivių mokyklinės dezadaptacijos rezultatas ir simptomas.

Daugelis tyrimų rodo, kad jaunesniųjų moksleivių mokyklinio nerimo priežastys dažniausiai susijusios su klaidos baime, nes pedagoginėje praktikoje klaida yra verta bausmės arba papeikimo. Klaida nėra traktuojama kaip kažkas neišvengiamo perimant naują veiklą, nėra naudojama tam, kad moksleivis suvoktų šią veiklą geriau ir giliau. Įvairių autorių (Butkienė, 2000; Pikūnas, Palujanskienė, 2000) nuomone, daugiausiai nerimo pradinukai patiria dėl kontrolinių darbų.

Nerimastingumą, kaip asmenybės motyvacijų dispoziciją, vienas iš pirmųjų pradėjo tirti J. Tayloras (1953; cit. pagal Prichožan, 2000). Jis sukūrė nerimastingumo tyrimo metodiką, nustatė glaudų nerimastingumo ir veiklos ryšį: aukštesnio nerimo lygmens žmonės veikia intensyviau nei žemų nerimo rodiklių asmenys.

Pastebėta (Kreitler S. ir kt. 1997), kad mergaitėms motyvaciniai veiksniai turi didesnę įtaką jų mokymosi pasiekimams nei kognityviniai, berniukams abu veiksniai turi vienodą reikšmę. Duomenys apie berniukų ir mergaičių patiriamo nerimo lygį yra prieštaringi. Vieni autoriai (Pikūnas, Palijanskienė, 2000) teigė, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus mergaitės pasižymi aukštesniu mokykliniu nerimu. Kiti tyrimai, atvirkščiai, pabrėžia aukštesnį šio amžiaus berniukų nerimo lygį (Kočubėj, Novikova, 1998; Žukauskienė, Kratavičienė, Zlatkutė, 2000).

Dauguma autorių sutinka, kad mergaitės geriau jaučiasi mokykloje, turi mažiau adaptacijos problemų (Makari, Zaborskis, 2000; Žukauskienė, Kratavičienė, Zlatkutė, 2000).

Nagrinėjant patiriamo mokykloje nerimo ir blogos psichologinės savijautos priežastis, galima pastebėti, jog įvairių autorių gauti duomenys yra gana prieštaringi. Vieni autoriai (Kutkienė, 1996) sieja patiriamo nerimo lygį, neigiamo požiūrio į mokymąsi atsiradimą su vertinimo sistema, kiti (Pileckaitė - Markovienė, 2000) tam prieštarauja.

V. Cetlin (1984) pabrėžia, kad subjektyvaus mokymosi sunkumo priežastys gali būti nepakankamas moksleivių pasirengimas mokymuisi bei netinkamų mokymo ir mokymosi būdų taikymas.

A. Zaborskio ir J. Makari (2000) teigimu, moksleiviams, kuriems tėvai ir mokytojai kelia nerealius reikalavimus, per daug iš jų tikisi, mokytis yra sunku, jų vertinimas dažnai būna prastesnis už vidinį ar bent prastesnis nei iš jų tikimasi.

Apibendrinant įvairių autorių duomenis galima teigti, kad *mokymosi motyvacijos* ir *mokyklinio nerimastingumo* ryšys yra nevienareikšmis, tačiau dauguma autorių pabrėžia teigiamą mokymosi motyvacijos ir psichologinės savijautos mokykloje ryšį.

4. TYRIMŲ ORGANIZAVIMAS IR JŲ ANALIZĖ

4.1. TYRIMO TIKSLAI, UŽDAVINIAI, HIPOTEZĖS.

Tyrimo tikslai – ištirti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų bei jų motinų vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos sąsajas. Išnagrinėti jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokymosi motyvacijos, mokyklinio nerimastingumo, vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos ir jų motinų vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos ryšį.

Uždaviniai:

1. Ištirti jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivių ir jų motinų vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos ryšį.
2. Ištirti jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivių mokymosi motyvacijos, mokyklinio nerimastingumo ir jų savęs vertinimo, vidinės darnos, psichologinės savijautos mokykloje ryšį.
3. Ištirti jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivių mokymosi motyvacijos, mokyklinio nerimastingumo ir jų motinų savęs vertinimo, vidinės darnos, psichologinės savijautos ryšį.

Hipotezės:

jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir jų motinų vidinė darna, savęs vertinimas, psichologinė savijauta yra teigiamai susiję;

jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų mokymosi motyvacija, mokyklinis nerimastingumas yra teigiamai susiję su motinų vidine darna, savęs vertinimu, psichologine savijauta.

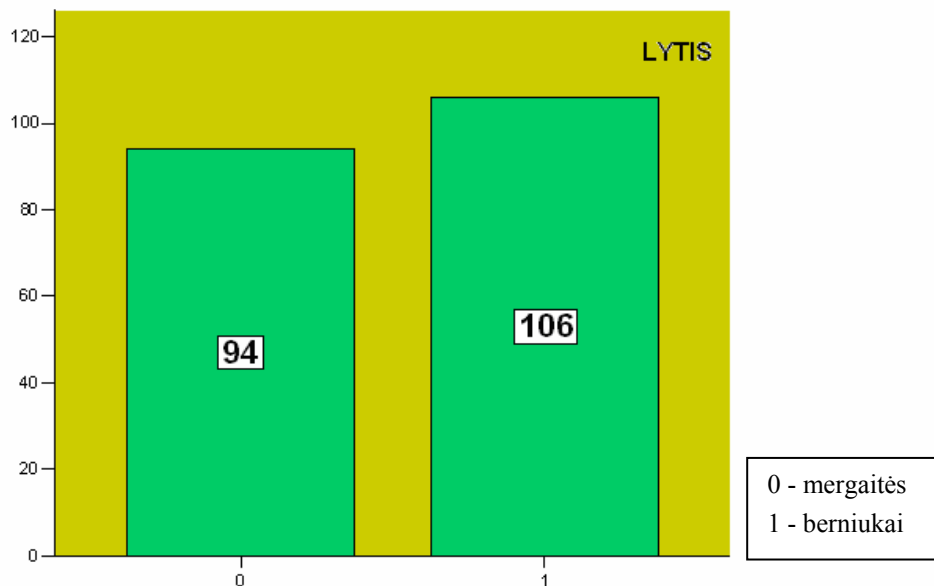
4.2. TIRIAMIEJI

Tyrimė dalyvavo Trakų rajono, Senujų Trakų pagrindinės mokyklos, Senujų Trakų Kęstučio mokyklos, Trakų vidurinės mokyklos trečios ir ketvirtos klasių moksleiviai bei jų motinos.

Respondentai buvo pasirinkti atsitiktinai. Tiriamųjų skaičius: 200 moksleiviai bei 200 motinos. Moksleivių pasiskirstymą pagal lytį rodo histograma (žr. histogramą 1).

Kognityvinės raidos stadijos Piaget teorijoje

Histograma 1.

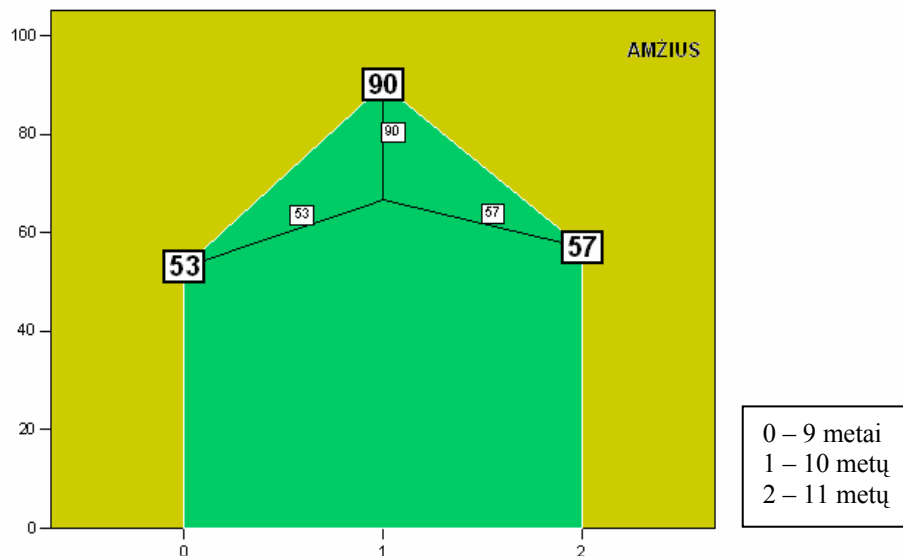

Histograma 1 rodo, kad tyrime dalyvavo 106 berniukai ir 94 mergaitės.

Tiriamųjų amžius: 9 – 11 metų moksleiviai (žr. histogramą 2). 28 – 55 metų motinos. Respondentų pasiskirstymą pagal amžių rodo lentelė ir histogramos (žr. lentelę 3, histogramą 3).

Moksleivių pasiskirstymas pagal amžių histograma

Histograma 2.

Histograma 2 rodo, kad tyrime dalyvavo 53 moksleivių - 9 metų, 90 moksleivių - 10 metų, 57 moksleiviai - 11 metų.

Motinių pasiskirstymas pagal amžių lentelė

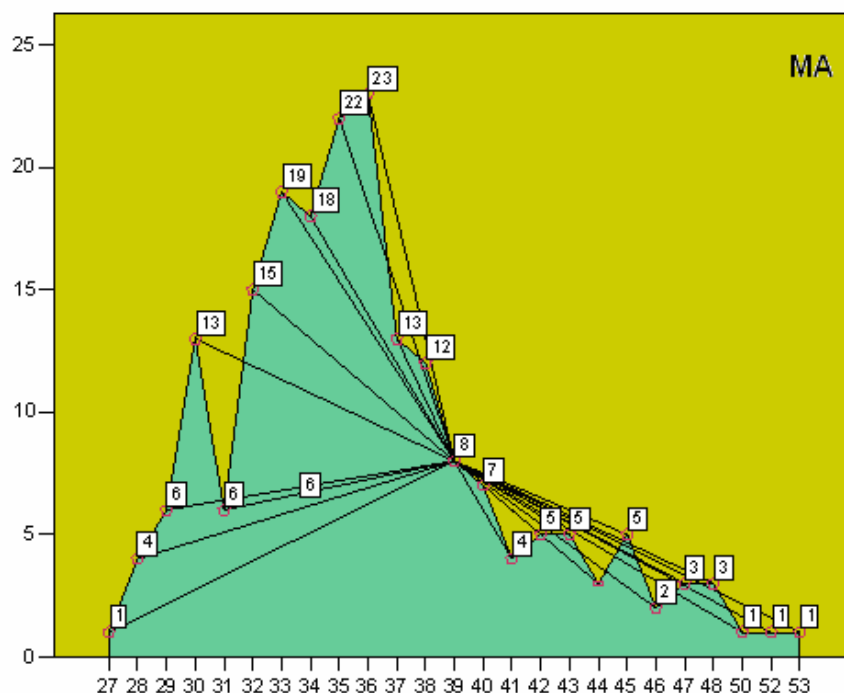
Lentelė 3.

Motinių amžius		Validumas	Procentai
1.	27	1	,5
2.	28	4	2,0
3.	29	6	3,0
4.	30	13	6,5
5.	31	6	3,0
6.	32	15	7,5
7.	33	19	9,5
8.	34	18	9,0
9.	35	22	11,0
10.	36	23	11,5
11.	37	13	6,5
12.	38	12	6,0
13.	39	8	4,0
14.	40	7	3,5
15.	41	4	2,0
16.	42	5	2,5
17.	43	5	2,5
18.	44	3	1,5
19.	45	5	2,5
20.	46	2	1,0
21.	47	3	1,5
22.	48	3	1,5
23.	50	1	,5
24.	52	1	,5
25.	53	1	,5
26.	Viso	200	100,0

Lentelė rodo, kad tyrime dalyvavo moterys nuo 27 iki 53 metų. Iš jų daugiausiai, t. y. 11,5 % (23 tiriamieji) - 36 metų, 11,0 % (22 tiriamieji) - 35 metų moterys. Respondentų pasiskirstymą pagal amžių rodo ir histograma (žr. histogramą 3).

Motinių pasiskirstymas pagal amžių histograma

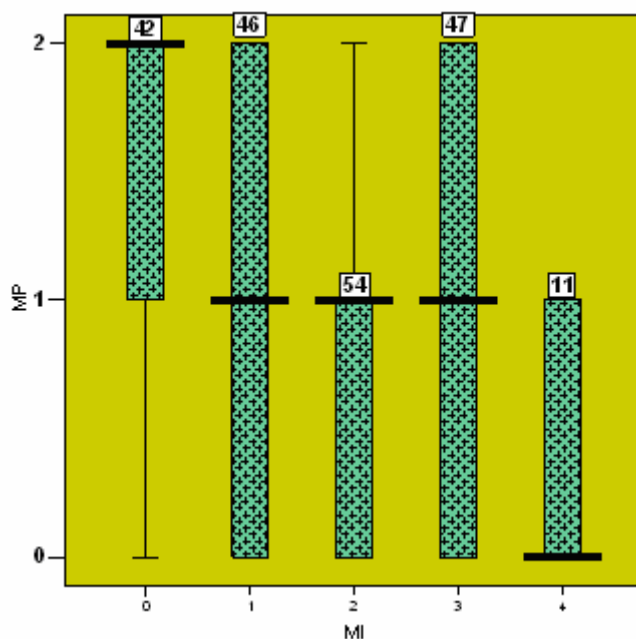
Histograma 3.

Histograma 4 rodo, kiek ir kokio išsilavinimo bei kokios profesijos motinų dalyvavo tyrime.

Motinių pasiskirstymas pagal išsilavinimą bei profesiją histograma

Histograma 4.

MI – motinų
išsilavinimas
0 - aukštasis
1 – aukštesnysis
2 – spec. vidurinis
3 – vidurinis
4 – neturi išsilavinimo

MP – motinų
profesija
0 – nedirba
1 – darbininkė
2 - tarnautoja

Matome, kad daugiausiai dalyvavusios motinos turi spec. vidurinį išsilavinimą, t. y. 54 respondentų iš 200. 47 motinų turi vidurinį išsilavinimą, 46 motinos – aukštesnįjį, 2 motinos turi aukštąjį išsilavinimą, 11 motinų nėra baigusios vidurinėsios mokyklos arba visai nebaigusios mokyklos.

Pagal profesiją daugiausiai, t. y. 47 motinų iš 200 yra dirba tarnautojos darbą

Motinų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį lentelė

Lentelė 4.

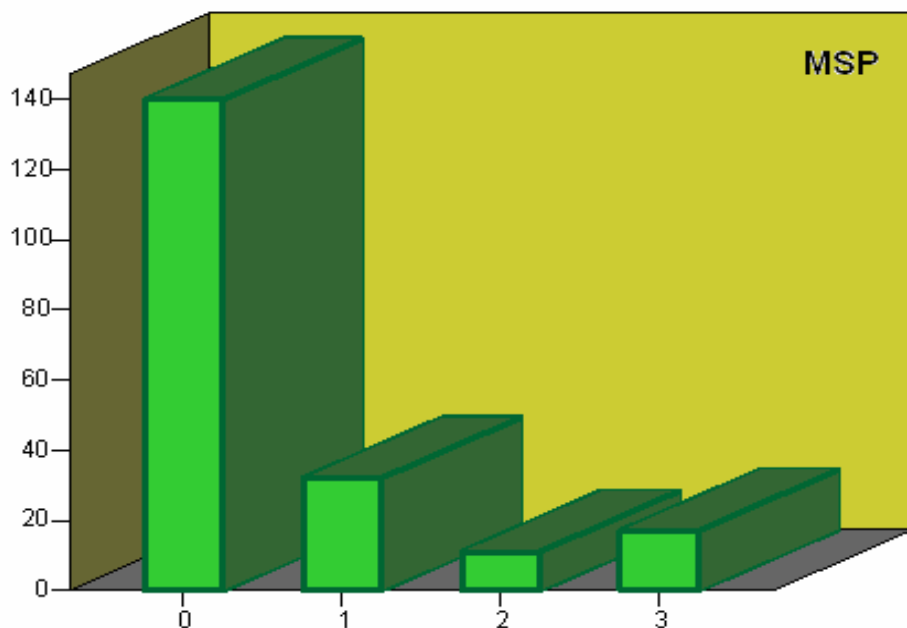
Motinų šeimyninė padėtis	VALIDUMAS	PROCENTAI
0 – ištekęjusi	140	70,0
1 – išsiskyrusi	32	16,0
2 – našlė	11	5,5
3 - vieniša	17	8,5
Viso:	200	100,0

Lentelė 4 rodo, kad daugiausiai motinų dalyvaujančių tyrime yra ištekęsios, t. y. 70 % (140 tiriamųjų iš 200). 16 % iš jų išsiskyrusios (32 tiriamųjų), 8,5 %vienišos (17 tiriamųjų), 5,5%motinos našlės (11tiriamųjų).

Motinų pasiskirstymą pagal šeimyninę padėtį rodo histograma (žr. histogramą 5).

Motinų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį histograma

Histograma 5.

Histograma 5 rodo, kad tyrime dalyvavo daugiausiai moterų, kurios yra ištekęjusios, o mažiausiai iš jų yra našlios. Galima daryti išvadą, kad tyrime dalyvaujantys respondentai yra iš pilnų šeimų.

4.3. TYRIMO METODIKA IR ĮVERTINIMO BŪDAI

Mokinių *savęs vertinimas* tiriamas naudojant *semantinio diferencialo* metodą (*semantic differential*), (Osgudas, 1952). Savęs vertinimo metodiką sudaro aštuoni teiginiai: “Aš galvoju, kad esu”, kuriuos reikia užbaigti, pasirenkant atsakymą iš penkių variantų, pvz.: “Labai stiprus”, “Stiprus”, “Vidutiniškas”, “Silpnas”, “Labai silpnas”. Vertinama nuo 4 iki 0. Bendras savęs vertinimo rodiklis buvo nustatomas visų aštuonių parametrų vidurkį. Pasirenkant vertinimo parametrus remiamasi profesorės D. Beresnevičienės (1995) apibrėžimais ir daktarės, docentės M. Pileckaitės – Markovienės pasiūlyta kitą anketos pakeitimo forma. Paketus anketos formas buvo skaičiuojamas Kronbach alfa koeficientas, kurio rezultatas 0,77 (Pileckaitė – Markovienė, 2001).

Psichologinė savijauta mokykloje buvo tirama taikant *semantinio diferencialo* metodą (*semantic differential*), pritaikius ją tiriamųjų amžiui. Pasirenkant vertinimo parametrus buvo remiamasi profesorės D. Beresnevičienės pasiūlytais apibrėžimais ir daktarės, docentės M. Pileckaitės – Markovienės (2001) anketos pakeitimo forma. Pakeitus anketos formą buvo paskaičiuotas Kronbach alfa koeficientas, kurio skaičius 0,78. Šio tyrimo anketa sudaro šeši komponentai: “patinka mokytis” mokykloje, “lengva mokytis” mokykloje, “malonu mokytis” mokykloje, “įdomu mokytis” mokykloje, “naudinga mokytis” mokykloje, “sekasi mokytis” mokykloje. Atsakymų skalėje pateikti tokie atsakymų variantai: labai patinka, patinka, vidutiniškai, nepatinka, labai patinka. Tiriamųjų atsakymai vertinami balais nuo – 2 iki 2.

Vidinė darna buvo tirama taikant Antonowskio (1995) *vidinės darnos tyrimo skalę* Margalit (1995a) pritaikyta 5 – 10 metų vaikams. Šią Likerto tipo skalę sudaro 19 teiginių (16 pagrindinių ir 3 papildomi). Šalia teiginio pateikimai keturi galimi atsakymų variantai: “visada”, “dažnai”, “kartais”, “niekada”. Atsakymai vertinami balais nuo 4 iki 1, kurie yra vidinės darnos jausmo skaitmeninė išraiška.

Mokyklinis nerimastingumas buvo tiriamas taikant Sarason, Feld, Levis *mokyklinio nerimastingumo klausimyną*, Augio R. (1984) pritaikytą Lietuvos populiacijai.

Klausimyną sudaro 32 klausimai, į kuriuos tiriamasis atsako “taip” arba “ne”. Teigiamas atsakymas į kiekvieną klausimą buvo vertinamas 1, o neigiamas – 0 balų.

Mokymosi motyvacija N. G. Luskanovos (1985) parengta anketa sudaro 10 klausimų, atsakymų vertinami 0, 1, 3 balais.

Tyrimo buvo naudotos 3 anketos skirtos motinoms.

Motinoms buvo duota A. Antanowskio (1995) “*Gyvenimo orientacijos anketa*”. Ji turi 29 klausimus, susijusius su įvairiais gyvenimo aspektais. Kiekvienas klausimas turi 7 galimus į jį atsakymus. Bendras motinos vidinės darnos rezultatas skaičiuojamas sumuojant gautus 29 rodiklius.

Motinių psichologinė savijauta buvo tirama, taikant semantinio diferencialo skalę, (Osgudas, 1952), remiantis profesorės D. Beresnevičienės (1995) pasiūlytais vertinimo parametrais. Anketoje buvo 6 teiginiai nepatinka – patinka, sunku – lengva, neįdomu – įdomu, nemalonu – malonu, nenaudinga – naudinga, nesiseka – sekasi. Tiriamosios motinos turėjo įvertinti savo kasdieninę veiklą nuo –3 iki 3 balų. Bendras psichologinės savijautos vertinimo rezultatas nustatomas skaičiuojant visų 6 parametrų vidurkį.

Motinių savęs vertinimas buvo tiriamas, taikant semantinio diferencialo skalę, (Osgudas, 1952), remiantis profesorės D. Beresnevičienės (1995) pasiūlytais vertinimo parametrais ir daktarės, docentės M. Pileckaitės – Markovienės pakeista anketos forma. Pakeitus anketos formą buvo paskaičiuotas Kرونbach alfa koeficientas, kurio skaičius 0,75. Tiriamieji turėjo 5 balų sistema įvertinti savybes: stiprus, gražus, darbštus, protingas, draugiškas, gabus, laimingas, linksmas, ramus, santūrus, aktyvus, judrus.

4.4. TYRIMO PROCEDŪRA

Tyrimas vyko tokiais etapais:

1 etapas: atlikta mokslinės literatūros analizė

2 etapas: atliktas tyrimas. Pateiktos anketos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams ir jų motinoms.

3 etapas: tyrimo rezultatų duomenys suskaičiuoti panaudojant SPSS programą.

4 etapas: duomenys apibendrinti, padarytos išvados.

4.5. TYRIMO DUOMENŲ APDOROJIMAS

Statistinė analizė atlikta naudojant kompiuterinę programą SPSS.

Darbe panaudoti statistinės analizės metodai:

- aprašomoji statistika,
- koreliacinė analizė. Ji panaudota įvertinant ryšius tarp vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos, mokyklinio nerimastingumo, mokymosi motyvacijos rezultatų stiprumą. Buvo panaudoti Pearsono ir Spirmeno koreliacijos koeficientai,
- klasterinė analizė.

4.6. KORELIACINĖS ANALIZĖS TYRIMO REZULTATAI

Jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų vidinės darnos koreliacija.

Lentelė 5.

		VVD
MVD	r	.072
	p	.310
	N	200

reikšmingumo lygmuo 0.05.

MVD – motinos vidinė darna

VVD – vaiko vidinė darna

Suskaičiavus koreliaciją tarp vaikų vidinės darnos ir motinų vidinės darnos reikšmingumo ryšis nepastebėtas (žr. 5 lentelę). H_0 priimama, t. y. vaiko vidinė darna bei motinos vidinė darna nepriklausomi, nes $p > 0,05$ ($r = 0,072$, $p > 0.31$).

Ši koreliacija nepatvirtina kitų atliktų tyrimų duomenų rezultatų (A.Zaborskio, 1994), jog motinos stipriai biologiškai susietos su savo vaikais ir jų bendravimas yra artimas.

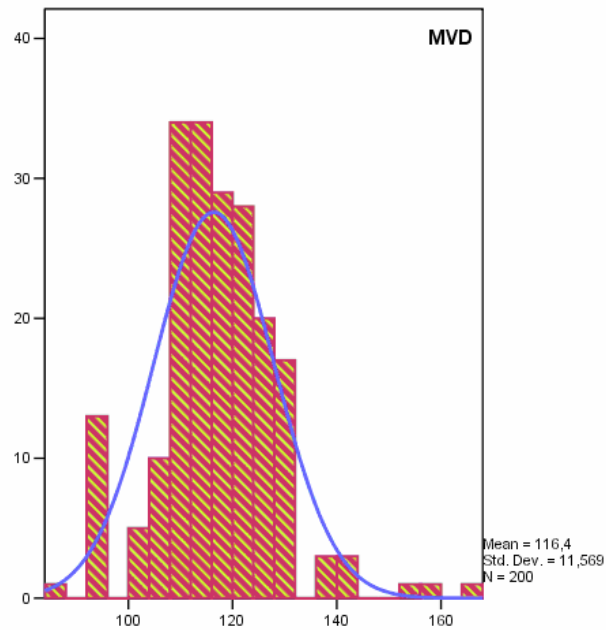
Tai nepatvirtina ir atliktos apklausos 69 Klaipėdos Universiteto pedagogikos fakulteto studentų, kurių atsakymai patvirtino teigiamą ryšį tarp vaikų ir jų motinų vidinės darnos vaikystėje (J.Litvinienė, 2002).

Atlikto tyrimo rezultatų duomenys skatina pakartoti tyrimą bei nustatyti, kokie faktoriai įtakoja tokiam pasiskirstymui.

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir jų motinų vidinės darnos tyrimo rezultatai pateikti grafiškai (žr.histogramą 5).

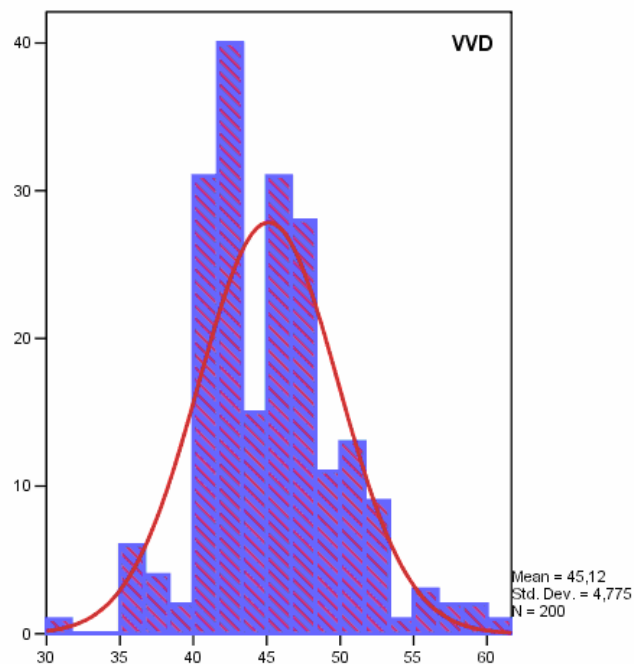
Motinų vidinės darnos histograma

Histograma 6.

Vaikų vidinės darnos histograma

Histograma 7.

Duomenų analizė buvo atliekama naudojant programą SPSS. Suvedus 400 respondentų rezultatus gautos histogramos, kurioje matyti, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir jų motinų vidinės darnos pasiskirstymo vidurkį.

Jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų savęs vertinimo koreliacija*

Lentelė 6.

		VSV
MSV	r	.018
	p	.797
	N	200

reikšmingumo lygmuo 0.05.

MSV – motinos savęs vertinimas

VSV – vaiko savęs vertinimas

Suskaičiavus koreliaciją tarp vaiko savęs vertinimo ir motinų savęs vertinimo reikšmingumo ryšys nepastebėtas (žr. lentelę 6). H_0 priimama t. y. vaiko savęs vertinimas ir motinos savęs vertinimas nepriklausomi, $p > 0,05$ ($r = 0,018$, $p > 0.797$).

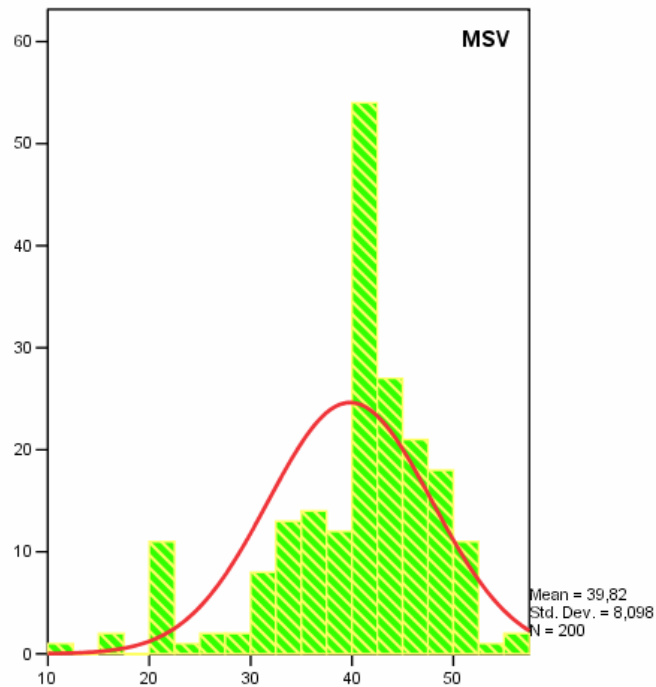
Galima daryti prielaidą, kad vaikai ir jų motinos neturi bendro savęs vertinimo, kad jaunesniame mokykliniame amžiuje didelę turi įtaką draugai, bendraamžiai.

D. Beresnevičienės(1995) atliktų vaikų savęs vertimo tyrimai rezultatai parodė, kad moksleivių savęs vertinimas siejamas su populiarumu bendraamžių tarpe.

V. Černius (1997) pastebi, kad vaikai, ypač pradinėse klasėse, labai skaudžiai išgyvena bendraamžių atstūmimą, nepritapimą klasės draugų tarpe.

Motinų savęs vertinimo histograma

Histograma 8.

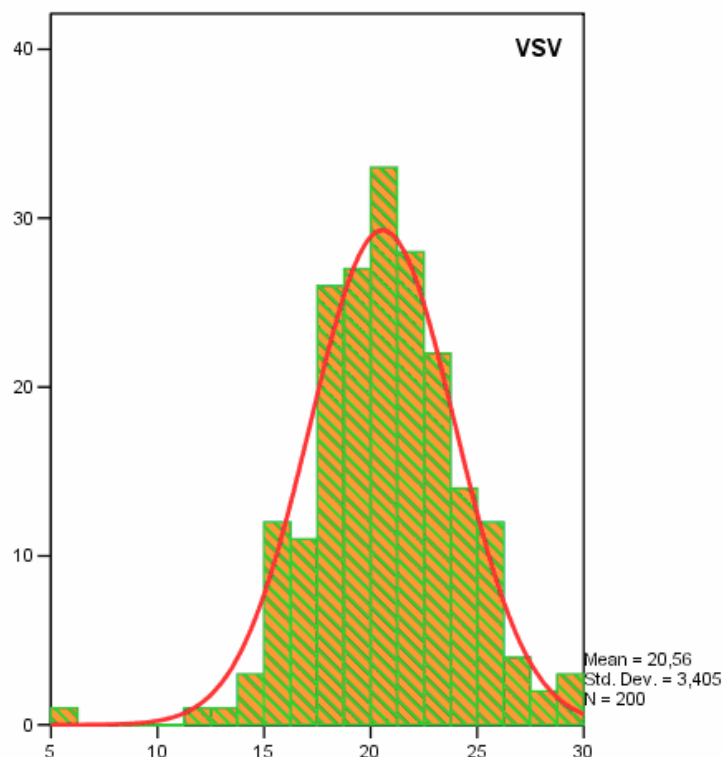
A. Suslavičiaus (1995) atlikti tyrimai rodo, kad mokiniai iš kurių daugiau tikimasi ir skiriama dėmesio, pasiekia geresnių rezultatų ir jų savęs vertinimas daug aukštesnis.

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir jų motinų savęs vertinimo tyrimo rezultatai pateikti grafiškai (žr.histogramą 8, 9).

Duomenų analizė buvo atliekama naudojant programą SPSS. Suvedus 400 respondentų rezultatus gautos histogramos, kurioje matyti , jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir jų motinų savęs vertinimo pasiskirstymas.

Vaikų savęs vertinimo histograma

Histograma 9.

Jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų psichologinės savijautos koreliacija*

Lentelė 7.

		VPSM
MPS	r	.069
	p	.330
	N	200

* reikšmingumo lygmuo 0.05

VPSM – vaikų psichologinė savijauta mokykloje

MPS – motinų psichologinė savijauta

Suskaičiavus koreliaciją nepastebėtas reikšmingas ryšis tarp motinos psichologinės savijautos ir vaiko psichologinės savijautos mokykloje parametrų ($p > 0,05$).

H_0 priimama t. y. tarp vaikų psichologinės savijautos mokykloje ir motinų psichologinės savijautos ryšys nepastebėtas, nes $p > 0.330$ reikšmė yra didesnė nei pasirinktas reikšmingumo lygmuo (0.05).

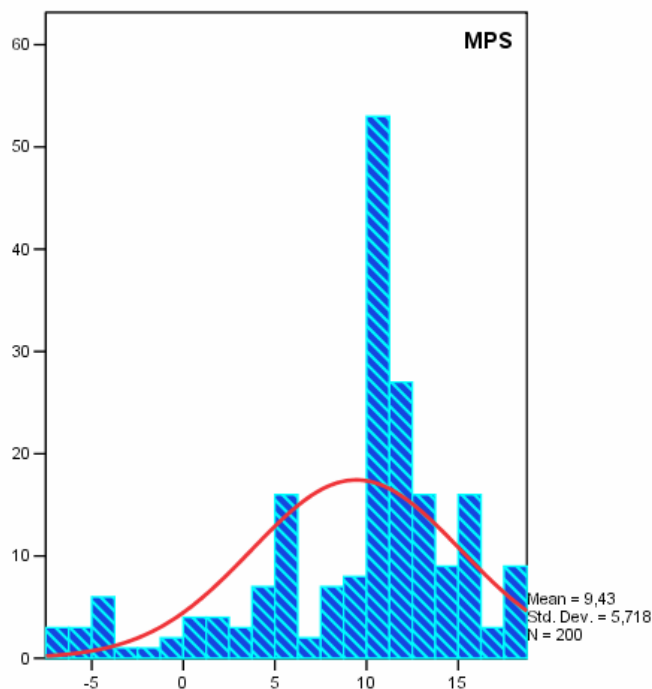
Šie duomenys prieštarauja duomenims, gautiems iš moksleivių apklausos Lietuvoje. (A.Zaborskis su bendradarbiais, 1996), kurioje buvo pateikti moksleiviams klausimai, kaip jie vertina tėvų lūkesčius jo mokymosi atžvilgiu. Respondentų atsakymai rodė, kad 53,7 % berniukų ir 48,4 % mergaičių “tikrai sutiko” arba “sutiko”, kad “tėvai

per daug tikisi iš jų mokykloje “. Jei tėvų lūkesčiai iš tiesų per dideli, jie vaikui gali tapti nerimo, nuolatinės įtampos šaltiniu. Jeigu tėvai konfliktuoja su aplinka, nemoka mylėti kitų, nepatenkinti savimi, kaltina kitus nesėkmės atveju, tai tokie požymiai gali trukdyti vaiko mokymosi procese ir savijauta mokykloje žymiai pablogės.

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir jų motinų psichologinės savijautos tyrimo rezultatai pateikti grafiškai (žr.histogramą 10, 11).

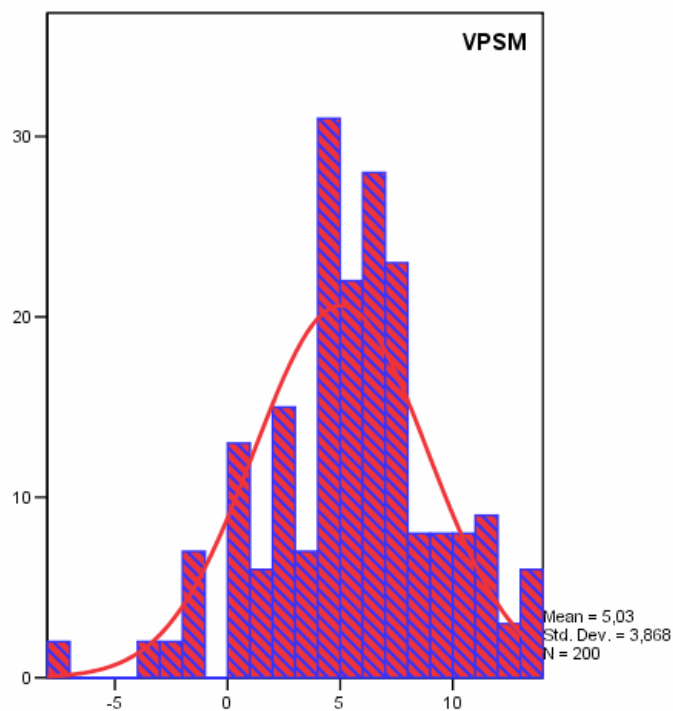
Motinų psichologinės savijautos histograma

Histograma 10.

Vaikų psichologinės savijautos histograma

Histograma 11.

Suvedus 400 respondentų rezultatus gautos histogramos, kurioje matyti, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir jų motinų psichologinės savijautos pasiskirstymas.

Jaunesniųjų moksleivių vidinės darnos ir jų motinų savęs vertinimo, psichologinės savijautos koreliacija

Lentelė 8.

		MSV	VVD	MPS
MSV	r	1	-,082	,230(**)
	p	.	,246	,001
	N	200	200	200
VVD	r	-,082	1	-,059
	p	,246	.	,407
	N	200	200	200
MPS	r	,230(**)	-,059	1
	p	,001	,407	.
	N	200	200	200

**reikšmingumo lygmuo 0.01
reikšmingumo lygmuo 0.05

MSV – motinų savęs vertinimas

MPS – motinų psichologinė savijauta

VVD –vaikų vidinė darna

Siekiant nustatyti vaikų vidinės darnos , motinų psichologinės savijautos ir motinų savęs vertinimo ryšį, atlikta koreliacinė analizė , taikant Pearsono koreliacinės analizės metodą. Koreliacinės analizės rezultatai pateikiami 7 lentelėje, kurioje matome, kad tarp motinų psichologinės savijautos bei su vaikų vidinės darnos reikšmingumo nėra. H_0 priimama , nes p reikšmė yra didesnė (0.407) už pasirinktą reikšmingumo reikšmę (0.05).

Taip pat nepastebėtas ryšis tarp vaikų vidinės darnos bei motinų savęs vertinimų. H_0 priimama, nes p reikšmė yra didesnė (0.246) už pasirinktą reikšmingumo reikšmę (0.05).

Šioje lentelėje matome, kad yra reikšmingas ryšis tarp motinų psichologinės savijautos bei jų savęs vertinimo. H_0 priimama, ką patvirtina reikšmingumo reikšmės lygmuo ($p = 0.01$).

Apibendrinus šių tyrimų duomenis galima daryti prielaidą, kad vaikų vidinė darna neturi ryšio nei su motinų psichologine savijauta, nei su motinų savęs vertinimu, nei su motinų vidine darna (žr.lentelę 5). Tokie tyrimo rezultatai skatina pakartoti tyrimą.

Jaunesniųjų moksleivių savęs vertinimo ir jų motinų psichologinės savijautos, vidinės darnos koreliacija

Lentelė 9.

		MPS	MVD	VSV
MPS	r	1	-,047	,098
	p	.	,511	,170
	N	200	200	200
MVD	r	-,047	1	-,027
	p	,511	.	,706
	N	200	200	200
VSV	r	,098	-,027	1
	p	,170	,706	.
	N	200	200	200

reikšmingumo lygmuo 0.05

MPS – motinų psichologinė savijauta

MVD – motinų vidinė darna

VSV - vaikų savęs vertinimas

Siekiant nustatyti vaikų savęs vertinimo, motinų psichologinės savijautos ir motinų vidinės darnos ryšį, atlikta koreliacinė analizė , taikant Pearsono koreliacinės analizės metodą. Koreliacinės analizės rezultatai pateikiami 8 lentelėje, kurioje matome, kad tarp motinų psichologinės savijautos bei vaikų savęs vertinimų komponentų reikšmingumas

nepastebėtas. H_0 priimama, nes p reikšmė yra didesnė (0.170) už pasirinktą reikšmingumo reikšmę (0.05).

Taip pat nepastebėtas ryšis tarp vaikų savęs vertinimo bei motinų vidinės darnos. H_0 priimama, nes p reikšmė yra didesnė (0.706) už pasirinktą reikšmingumo reikšmę (0.05). Galbūt tai galima paaiškinti tuo, kad motinos vidinės darnos komponentai : “aiškumo jausmas”, “gebėjimas kontroliuoti situaciją” ir “prasmingumo jausmas” yra nevienodo lygio (A.Antonowski,1995).

Jaunesniųjų moksleivių psichologinės savijautos mokykloje bei jų motinų vidinės darnos, savęs vertinimo koreliacija

Lentelė 10.

		MVD	MSV	VPSM
MVD	r	1	,066	,047
	p	.	,351	,505
	N	200	200	200
MSV	r	,066	1	,056
	p	,351	.	,434
	N	200	200	200
VPS	r	,047	,056	1
	p	,505	,434	.
	N	200	200	200

reikšmingumo lygmuo 0.05

MSV – motinų savęs vertinimas

MVD – motinų vidinė darna

VPSM - vaikų psichologinė savijauta mokykloje

Siekiant nustatyti vaikų psichologinės savijautos mokykloje, motinų vidinės darnos ir motinų savęs vertinimo parametrų, atlikta koreliacinė analizė , taikant Pearsono koreliacinės analizės metodą. Koreliacinės analizės rezultatai pateikiami 6 lentelėje, kurioje matome, kad tarp motinų vidinės darnos bei vaikų psichologinės savijautos mokykloje komponentų reikšmingumas nepastebėtas. H_0 priimama, nes p reikšmė yra didesnė (0.505) už pasirinktą reikšmingumo reikšmę (0.05).

Nepastebėtas ryšis tarp vaikų psichologinės savijautos mokykloje bei motinų savęs vertinimų. H_0 priimama, nes p reikšmė yra didesnė (0.434) už pasirinktą reikšmingumo reikšmę (0.05).

Tyrimo rezultatų analizė nepatvirtina ir A Zaborskio (1996) tyrimo rezultatus, kur duomenis parodė teigiamą tėvų įtaką vaikų elgesiui mokykloje. Vaikų nuomone, dauguma tėvų skatina gerą jų elgesį mokykloje. Taip atsakė apie 80 % respondentų. Tik 6% berniukų ir mergaičių pažymėjo, kad jų tėvai to niekada nedaro.

Jaunesniųjų moksleivių, mokyklinio nerimastingumo, vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos mokykloje koreliacija

Lentelė 11.

		VPSM	VVD	VSV	VMN
VPSM	r	1	,147(*)	,084	-,091
	p	.	,038	,236	,199
	N	200	200	200	200
VVD	r	,147(*)	1	,170(*)	-,296(**)
	p	,038	.	,016	,000
	N	200	200	200	200
VSV	r	,084	,170(*)	1	-,071
	p	,236	,016	.	,319
	N	200	200	200	200
VMN	r	-,091	-,296(**)	-,071	1
	p	,199	,000	,319	.
	N	200	200	200	200

** reikšmingumo lygmuo 0.01

* reikšmingumo lygmuo 0.05

VMN – vaikų mokyklinis nerimastingumas

VPSM – vaikų psichologinė savijauta mokykloje

VVD – vaikų vidinė darna

VSV – vaikų savęs vertinimas

Nerimastingumo būseną atsiranda tada, kai individas suvokia situaciją kaip sau pavojingą, grėsmingą, žalingą.

Siekiant nustatyti vaikų mokyklinio nerimastingumo su vaikų savęs vertinimo, psichologinės savijautos, vidinės darnos ryšį, atlikta koreliacinė analizė, taikant Pearsono koreliacinės analizės metodą. Koreliacinės analizės rezultatai pateikiami 10 lentelėje.

Iš lentelės matyti, kad vaikų savęs vertinimas su vaikų vidine darna turi neigiamą ir statistiškai reikšmingą ryšį. H_0 atmetama, kadangi $p < 0,01$ ($r = 0.17$, $p < 0,016$). Tarp kintamųjų neteigiamas ryšys. Kuo didesnis nerimastingumas tuo mažesnė darna.

Stipriausia pastebima vaikų mokyklinio nerimastingumo ir vaikų vidinės darnos koreliacija. H_0 atmetama, t. y. $p < 0,01$ ($r = 0.296$, $p < 0,000$).

Analizuojant vaikų vidinės darnos ir jų psichologinės savijautos mokykloje, pastebėtas teigiamas, t. y. reikšmingas ryšis, nes $p < 0,05$ ($r = 0,147$, $p < 0,016$).

Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikų mokyklinis nerimastingumas yra neigiamai susijęs su psichologine savijauta mokykloje. H_0 priimama, kadangi $p > 0,05$ ($r = -0,019$, $p > 0,199$). Šie rezultatai patvirtina L.Corno, A. Mitmano ir L. Hedgeso (1981) išvadas, kad yra neigiama nerimastingumo ir palankaus požiūrio į mokyklą koreliacija. Minėta, kad literatūroje psichologinės savijautos ir požiūrio į mokyklą sąvokos dažnai yra tapatinamos. Manau, kad psichologinę savijautą galima laikyti emociniu požiūriu į mokymąsi aspektu.

Apibendrinus galima daryti išvadą, kad vaikų mokyklinis nerimastingumas stipriausiai turi ryšį su vaikų vidine darna ir turi ryšį su vaikų savęs vertinimu mokykloje.

Jaunesniųjų moksleivių mokyklinio nerimastingumo ir jų motinų vidinės darnos, psichologinės savijautos, savęs vertinimo koreliacija

Lentelė 12.

		VMN	MVD	MPS	MSV
VMN	r	1	-,101	,017	-,007
	p	.	,154	,816	,926
	N	200	200	200	200
MVD	r	-,101	1	-,047	,066
	p	,154	.	,511	,351
	N	200	200	200	200
MPS	r	,017	-,047	1	,230(**)
	p	,816	,511	.	,001
	N	200	200	200	200
MSV	r	-,007	,066	,230(**)	1
	p	,926	,351	,001	.
	N	200	200	200	200

** reikšmingumo lygmuo 0.01

VMN – vaikų mokyklinis nerimastingumas

MVD – motinų vidinė darna

MPS – motinų psichologinė savijauta

MSV – motinų savęs vertinimas

Siekiant nustatyti jaunesniųjų moksleivių mokyklinio nerimastingumo ir motinų savęs vertinimo, psichologinės savijautos, vidinės darnos ryšį, atlikta koreliacinė analizė,

taikant Pearsono koreliacinės analizės metodą. Koreliacinės analizės rezultatai pateikiami 11 lentelėje.

Rezultatai rodo, kad mokinių mokyklinis nerimastingumas ir motinų psichologinė savijauta yra statistiškai nereikšmingi, kadangi $p > 0,05$ ($r = 0.017$, $p > 0,816$).

Nepastebėtas ryšys tarp mokinių mokykliniu nerimastingumu ir motinų vidinės darnos. H_0 priimama, nes $p > 0,05$ ($r = -0.101$, $p > 0,154$).

Moksleivių mokyklinis nerimastingumas nėra statistiškai reikšmingas ir su motinų savęs vertinimu, H_0 priimama, nes $p > 0,05$ ($r = -0.007$, $p > 0,926$).

Duomenys rodo, kad jaunesniojo amžiaus moksleivių mokyklinis nerimastingumas neturi teigiamo ir statistiškai reikšmingo ryšio nei su motinų savęs vertinimu, nei su jų vidine darna, nei su jų psichologine savijauta.

Jaunesniųjų moksleivių mokymosi motyvacijos, vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos mokyklos koreliacija

Lentelė 13.

		VMM	VPSM	VSV	VVD
VMM	r	1	,113	,083	,232(**)
	p	.	,111	,243	,001
	N	200	200	200	200
VPSM	r	,113	1	,084	,147(*)
	p	,111	.	,236	,038
	N	200	200	200	200
VSV	r	,083	,084	1	,170(*)
	p	,243	,236	.	,016
	N	200	200	200	200
VVD	r	,232(**)	,147(*)	,170(*)	1
	p	,001	,038	,016	.
	N	200	200	200	200

** reikšmingumo lygmuo 0.01

* reikšmingumo lygmuo 0.05

VPSM – vaikų psichologinė savijauta mokykloje
VMM – vaikų mokymosi motyvacija

VSV – vaikų savęs vertinimas
VVD – vaikų vidinė darna

Siekiant nustatyti vaikų mokymosi motyvacijos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos ir vidinės darnos ryšį, atlikta koreliacinė analizė, taikant Pearsono koreliacinės analizės metodą. Koreliacinės analizės rezultatai pateikiami 12 lentelėje.

Iš lentelės matyti, kad mokinių mokymosi motyvacija turi teigiamą, statistiškai reikšmingą ryšį su vaikų vidine darna. H_0 atmetama, kadangi $p < 0,01$ ($r = 0,232$, $p < 0,01$). Tarp kintamųjų teigiama priklausomybė. Kuo didesnė motyvacija tuo didesnė darna.

Rezultatai rodo, kad mokinių mokymosi motyvacija ir jų psichologinė savijauta yra statistiškai nereikšmingi, kadangi $p > 0,05$ ($r = 0,113$, $p > 0,243$).

Nepastebėtas ryšys tarp mokinių mokymosi motyvacijos ir savęs vertinimo. H_0 priimama, nes $p > 0,05$ ($r = 0,083$, $p > 0,111$).

Gauti rezultatai parodė, kad mokymosi motyvacija yra statistiškai reikšmingai susijusi su vaikų vidine darna. Tačiau mokymosi motyvacija su savęs vertinimu ir psichologine savijauta mokykloje statistiškai neturi reikšmės. Tai nepatvirtina atliktų tyrimų rezultatų daktarės M. Pileckaitės – Markovienės (2001), kuriuose ryškiai matyti mokymosi motyvacijos ir psichologinės savijautos statistiškai reikšmingas ryšys.

Jaunesniųjų moksleivių mokymosi motyvacijos ir jų motinų vidinės darnos, psichologinės savijautos, savęs vertinimo koreliacija

Lentelė 14.

		MVD	MPS	MSV	VMM
MVD	r	1	-,047	,066	,026
	p	.	,511	,351	,716
	N	200	200	200	200
MPS	r	-,047	1	,230(**)	-,036
	p	,511	.	,001	,610
	N	200	200	200	200
MSV	r	,066	,230(**)	1	-,182(**)
	p	,351	,001	.	,010
	N	200	200	200	200
VMM	r	,026	-,036	-,182(**)	1
	p	,716	,610	,010	.
	N	200	200	200	200

** reikšmingumo lygmuo 0.01

VMM – vaikų mokymosi motyvacija
MVD – motinų vidinė darna

MPS – motinų psichologinė savijauta
MSV – motinų savęs vertinimas

Siekiant nustatyti vaikų mokymosi motyvacijos ir motinų savęs vertinimo, psichologinės savijautos ir vidinės darnos ryšį, atlikta koreliacinė analizė, taikant Pearsono koreliacinės analizės metodą. Koreliacinės analizės rezultatai pateikiami 13

lentelėje. Iš lentelės matyti, kad mokinių mokymosi motyvacija turi teigiamą, statistiškai reikšmingą ryšį su motinų savęs vertinimu. H_0 atmetama, kadangi $p < 0,01$ ($r = 0.182$, $p < 0.01$).

Rezultatai rodo, kad mokinių mokymosi motyvacija ir motinų psichologinė savijauta yra statistiškai nereikšmingi, kadangi $p > 0,05$ ($r = 0.036$, $p > 0,16$).

Nepastebėtas ryšys tarp mokinių mokymosi motyvacijos ir motinų vidinės darnos. H_0 priimama, nes $p > 0,05$ ($r = 0,026$, $p > 0,716$).

Gauti rezultatai parodė, kad mokymosi motyvacija yra statistiškai reikšmingai susijusi su motinų savęs vertinimu. Tačiau mokinių mokymosi motyvacija su motinų vidine darna bei jų psichologine savijauta statistiškai neturi reikšmės. Matyt, motinų teigiamas savęs vertinimas turi įtaką mokinių mokymosi motyvacijos.

4.7. KLASTERINĖS ANALIZĖS TYRIMO REZULTATAI

Siekiant suskirstyti respondentus į grupes pagal esminius tyrimo aspektus (vidinę darną, savęs vertinimą, psichologinę savijautą, mokyklinę motyvaciją, mokyklinį nerimastingumą) buvo atlikta respondentų statistinė klasifikacija. Klasifikavimui panaudota klasterinė analizė (*Cluster Analysis*). Labiausiai informatyvus ir geriausiai interpretuotinas visų respondentų pasidalijimas į keturis klasterius (žr. lentelę 15).

Jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų klasterinė analizė

Lentelė 15.

	Klasteris			
	1	2	3	4
MPS	5	10	10	8
MSV	26	43	42	46
MVD	117	121	105	146
VPSM	5	4	6	7
VSV	20	21	21	19
VMN	16	17	18	14
VMM	19	16	17	18
VVD	46	45	45	44

MPS – motinų psichologinė savijauta
MSV – motinų savęs vertinimas
MVD – motinų vidinė darna
VPSM – vaikų psichologinė savijauta mokykloje

VSV – vaikų savęs vertinimas
VMN – vaikų mokyklinis nerimastingumas
VMM – vaikų mokymosi motyvacija
VVD – vaikų vidinė darna

1 klasteris. Šis klasteris jungia jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivius turinčius *aukštą vidinę darną ir mokymosi motyvaciją, vidutinį mokyklinį nerimastingumą, savęs vertinimą*. Motinus jungia turinčius *vidutinę vidinę darną, žemesnę už vidutinę psichologinę savijautą ir žemą savęs vertinimą*.

2 klasteris. Šis klasteris jungia jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivius turinčius *aukštą savęs vertinimą, vidutinę vidinę darną, vidutinį mokyklinį nerimastingumą, žemesnę už vidutinę psichologinę savijautą, žemą mokymosi motyvaciją*. Motinus jungia turinčius, *aukštą psichologinę savijautą, vidutinę vidinę darną ir vidutinį savęs vertinimą*.

3 klasteris. Šis klasteris jungia jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivius turinčius *aukštą savęs vertinimą, aukštą mokyklinį nerimastingumą, vidutinę vidinę darną, mokymosi motyvaciją, psichologinę savijautą mokykloje*. Motinus jungia turinčius, *aukštą psichologinę savijautą, vidutinį savęs vertinimą, žemesnę už vidutinį vidinę darną*.

4 klasteris. Šis klasteris jungia jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivius turinčius *aukštą psichologinę savijautą mokykloje, vidutinį savęs vertinimą, vidutinę mokymosi motyvaciją, žemesnę už vidutinę vidinę darną, žemesnį už vidutinį mokyklinį nerimastingumą*. Motinus jungia turinčius, *aukštą vidinę darną, aukštą savęs vertinimą, vidutinę psichologinę savijautą*.

Kiek respondentų pasiskirstė kiekviename klasteryje rodo mums lentelė (žr. lentelę 16).

Jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų pasiskirstymo skaičius kiekviename klasteryje

Lentelė 16.

Klasteris	1	31.000
.	2	99.000
.	3	61.000
.	4	9.000
Viso:		200.000

Apibendrinus klasterinės analizės duomenys galima daryti prielaidą, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir jų motinų vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos pasiskirstymo klasteris jungia nevienodus parametrus.

IŠVADOS:

1. Tyrimo rezultatai parodė, kad jaunesniųjų moksleivių vidinė darna neturi teigiamo ryšio su motinu vidine darna.
2. Nustatyta, kad jaunesniųjų moksleivių savęs vertinimas nėra statistiškai reikšmingas su motinų savęs vertinimu.
3. Nustatyta, kad jaunesniųjų moksleivių psichologinė savijauta mokykloje neturi teigiamo ryšio su motinų psichologine savijauta.
4. Tarp motinų psichologinės savijautos ir vaikų savęs vertinimų komponentų ryšys nepastebėtas. Taip pat nepastebėtas ryšys tarp vaikų savęs vertinimų ir motinų vidinės darnos.
5. Tyrimas parodė, kad jaunesniųjų moksleivių mokyklinis nerimastingumas turi statistiškai teigiamą ryšį su vaikų vidine darna ir savęs vertinimu, o su vaikų psichologine savijauta teigiamo ryšio neturi.
6. Jaunesniųjų moksleivių mokyklinis nerimastingumas neturi teigiamo ir statistiškai reikšmingo ryšio su motinų savęs vertinimu, su motinų vidine darna, su motinų psichologine savijauta.
7. Tyrimas parodė, kad jaunesniųjų moksleivių mokymosi motyvacija yra teigiamai susijusi su vaikų vidine darna. Tačiau mokymosi motyvacija su savęs vertinimu, psichologine savijauta mokykloje neturi teigiamo ryšio.
8. Jaunesniųjų moksleivių mokymosi motyvacija turi teigiamą ryšį su motinų savęs vertinimu, o su motinų vidine darna, psichologine savijauta teigiamas ryšys nepastebėtas.
9. Klasterinės analizės metu išskirti keturi klasteriai, kurie jungia respondentus pagal visus nurodytus komponentus.
10. Tyrimas tik iš dalies patvirtino hipotezes. Gauti rezultatai leidžia patvirtinti, kad jaunesniųjų mokyklinio amžiaus vaikų mokyklinis nerimastingumas, mokymosi motyvacija turi teigiamą ryšį su jų vidine darna ir savęs vertinimu, tačiau tyrimo rezultatai atmeta hipotezę, kad jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų vidinė darna, savęs vertinimas ir psichologinė savijauta turi teigiamą ryšį.

SUMARRY

Family is very important institution of our society. Family is also a great value. Family relations were always studied by scientists: psychologist and philosophers.

The subject of this paper is:

- Children and parents, special relations between them;
- Their feelings and their self – ratings;
- The relations between young students' edginess and the motivation of education.

The aim of this paper is to study the special psychological links points and special features between young students' and their mothers.

The first part presents the most important concepts of the subject.

The second part deals with functions of the family. The sacred part also describes different types of family, different family models and their changes in modern society.

The third part of the paper presents special point of young students behaviors.

The fourth part deals of the goals of the paper.

Conclusions and the analysis of different methods and techniques used by uniting this paper are presented in appendixes.

LITERATŪRA

1. Albisetti V. (2000). Santuokinės meilės terapija: kaip spręsti gyvenimo kartu problemas, Vilnius: Katalikų pasaulis.
2. Amabile, T. M. (1983). The Social Psychology of Creativity. N.Y.: Springer-Verlag
//<http://www.hec.ohio-state.edu/famlife/>
3. Antanowski A. (1995). Rozwikłanie tajemnicy zdrowia. Warszawa: IPN.
4. Augis R. (1984). Jaunesniųjų moksleivių elgesys psichinės įtampos situacijose. Vilnius.
5. Bajoriūnas Z. (1997). Šeimos edukologija. Vilnius.
6. Barkauskaitė M. (1999). Paauglys: savijauta, santykiai, veikla besikeičiančioje mokykloje // Pedagogika. T. 39.
7. Beresnevičienė D. (1995). Nuolatinis mokymasis Lietuvoje. Vilnius: Pedagoginis institutas.
8. Beresnevičienė D. (2003). Jaunojo suaugusiojo psichologija. Presvika.
9. Beresnevičienė D., Kanienė L. (2000). Tėvų ir vaikų sąveikos įtaka vaiko savivertei // Ugdymo psichologija. Vilniaus pedagoginis universitetas. T. 3, Nr. 1, p. 11 – 20.
10. Beresnevičienė D., Markovienė M., Eidukevičius R. (1999). Jaunesniųjų moksleivių savęs vertinimas, psichologinė savijauta mokykloje bei mokyklinis nerimastingumas. // Ugdymo psichologija. T. 2, Nr. 2, p. 13 – 19.
11. Bukšnytė L. (1999). Bendrojo lavinimo ir jaunimo mokyklos moksleivių savijautos ypatumai // Ugdymo psichologija. 1999, t. 2, Nr. 1, p. 34 – 40.
12. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius: Margi raštai.
13. Černius V. (1997). Tėvų ir mokytojų pagalbininkas. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
14. Cetlin V. (1984). Family dynamics and attitudes toward marriage. // Journal of Psychology; Jul 94, Vol. 128 Issue 4, p 425, 7p, 1 chart.

15. Chen Y., McCollum J. A. (2000) Taiwanese mothers perceptions of the relationship interactions with their infants and the development of social competence // Early Child Development and Care, Jun.
16. Dereškevičienė P. (1997). Mokyklos lankymo pradžia kaip mokymosi motyvacijos veiksnys / IV tarptautinės mokslinės konferencijos „ Švietimo reforma ir mokytojų rengimas“ pranešimai ir tezės. Vilnius., p. 116 – 121.
17. Dundulienė L. (1999). Senieji lietuvių šeimos papročiai. Vilnius.
18. Erikson E. H.(1997). Dzieciństwo i społeczeństwo. Poznan: Rebis.
19. Eriksonas E. (1963) Childhood and sočietis, 2nd Editon. New York: W.W.Norton Co.
20. Fish L. S. (2004). Motinos ir sūnūs. L. B. Salamonis // [http: www.supermama.lt](http://www.supermama.lt)
21. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Poligrafija.
22. Ginott H. G. (1999). Tarp tėvų ir vaiko. Vilnius.
23. Grigas R. (1998). Šeima ir dabarties pasaulis. Vilnius.
24. Gruen A.(2004). A comprehensive framework for marriage education. // Family Relations , Volume 53 Issue 5 Page 547 - October 2004 .
25. Gučas A. (1990). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas: Šviesa.
26. Hamachek D.(1995). Psychology in Teaching, Learning and Growth. Boston – London – Toronto – Sydney – Tokyo – Singapore: Needham Heights, Mass.
27. Hargreaves A. (1999) Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai. Vilnius.
28. Jonušonytė J. (2004). Mama, tėti, kalbėk su manim. // [http: //www.ausra.pl](http://www.ausra.pl)
29. Jusienė R. (1995). Kartų santykiai ir jų kitimo tendencijos. // <http://www.sti.lt>
30. Keliuotis J. (1990). Šeima. Kaunas.
31. Kochanska G., Coy K.C. (2002) Child emotionality and maternal responsiveness as predictors of reunion behaviors in the strange situations: links mediated and unmediated by separation distress // Child Development, Jan-Feb., Vol. 73, p. 228-40.
32. Kreitler S. ir kt. (1997). Cognitive and motivational determinants of academic achievement and behavior in third and fourth grade disadvantaged children // British Journal of Educational Psychology.
33. Krukauskienė E. (1999). Moters vieta šeimos struktūroje. Moterys: tapatumo paieškos. Vilnius.
34. Kudinskaitė I. (2001). Meilė tarp tėvų ir vaiko. // [http.vtu.lt](http://vtu.lt)

35. Laužikas J. (1970). Šeima – visuomenės ląstelė. Vilnius.
36. Laužikas J. (1981). Psichologiniai mokinių pažangumo veiksniai / Mokymo proceso tobulinimo pagrindai/ sud. J. Laužikas, A. Paurienė. Kaunas.
37. Legerstee M., Varghese J. (2001) The role of maternal affect mirroring on social expectancies in three-month-old infants // Child Development, Sep-Oct. Page 57.
38. Lemme B. H. (2003). Suaugusiojo raida. UAB: Poligrafija ir informatika.
39. Lepeškienė V. (1996). Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius.
40. Liepuonius A. Psichologiniai auklėjimo stiliai / Navaitis G., Giedrienė R., Grudinskas J. Vaikų psichologinis konsultavimas. Vilnius: Presvika.
41. Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas (1995)
42. Litvinienė J. (2002). Šeima – vaiko ugdymo institucija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
43. Maceina A. (1936). Lavinimas ir auklėjimas. Lietuvos mokykla. Nr.1.
44. Makari J., Zaborskis A. (2000). Moksleivių savijauta ir jos sąsaja su psichologine mokyklos aplinka//Medicina.T.36, Nr. 4, p. 332 – 341.
45. Marcinkevičienė D. (1999). Vedusiųjų visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje. Vilnius.
46. Mielke U. (1997). Geriau supraskime sunkius vaikus. Vertimas, Lektūra.
47. Miller B., Gerard D. (1979). Family Influences on the Development of Creativity in Children: An Integrative Review. The Family Coordinator.
48. Mueller C. M., Dweck C. S. (1998). Praise for intelligence can undermine children's motivation and performance // Journal of Personality and Social Psychology.
49. Myers D. M. (2000). Psichologija. Vilnius:Poligrafija.
50. Navaitis G. (1999). Lietuvos šeima: psichoterapinis aspektas. Vilnius: Tyto Alba.
51. Navaitis G., Grudinskas J., Giedrienė R. (1999). Vaikų psichologinis konsultavimas. Vilnius: Presvika.
52. Piaget J. (2002). Vaiko mąstymas ir kalba. LAF: Aidai.
53. Pikūnas J., Palujanskienė A. (2000). Asmenybės vystymasis. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
54. Pileckaitė – Markovienė M. (2001) (A). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivių vidinės darnos ypatumai: daktaro disertacija. Vilnius.

55. Pileckaitė – Markovienė M.(2001) (B). Vidinė darna ir jos raiškos vaikystėje savitumai.Vilnius:Vilniaus pedagoginis universitetas.
56. Pileckaitė – Markovienė M., Bublytė D. (2004) Motinystės psichologija. Metodinis leidinys aukštosioms mokykloms. Vilnius: Presvika.
57. Psichologijos žodynas – Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų l- kla, 199
58. Psichologijos žodynas (1993).Vilnius : Mokslo ir enciklopedija.
59. Samson A. (2000). Mit szczęśliwego dzieciństwa. Warszawa : Twoj styl.
60. Sprenger D., Brender M. (1992). Promoting Creativity in Children. Family Information Services. Minneapolis, MN. //http://www.hec.ohio-state.edu/famlife/
61. Suslavičius (1995). Socialinė psichologija: vadovėlis aukštesniųjų klasių mokiniams. Kaunas: Šviesa.
62. Vydūnas (1936). Sąmonė: Sąmoningumas ir nesąmoningumas. Žvilgsnis į gyvenimo esmę. Tilžė: Rūta.
63. Walsh K. B. (1998). Family Influence on Physical Health During the Middle Years: The Case of Onset of Hypertension. // Journal of Marriage and Family, Volume 63 Issue 2 Page 527 .
64. Zaborskis A. Žemaitienė N. Šumskas L.Diržytė A.(1996). Moksleivių gyvenimo būdas ir sveikata. Vilnius: Leidybos centras.
65. ZaborskisA. Makari J.(2001). Lietuvos moksleivių gyvensena : raida 1994 – 1998 metais ir vertinimas tarptautiniu požiūriu. Panevėžys.
66. Zambevičienė E. P. , Janulytė D. (1998). Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvai: skirtumai, dinamika, formavimas / Mokslinės praktinės konferencijos “Pradinė mokykla demokratinėje visuomenėje” medžiaga. Šiauliai. P. 182 – 186.
67. Želvys R. (1999). Švietimas vadyba ir kaita. Vilnius.
68. Žukauskienė R. (1996). Raidos psichologija. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
69. Žukauskienė R., Kratavičienė R., Zlatkutė V. (2000). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų adaptacijos sunkumai / VII tarptautinės mokslinės konferencijos “Švietimo reforma ir mokytojų rengimas” medžiaga: Mokslo darbai. Vilnius. P. 273 – 280.
70. Буюль Аю Цефель П. (2002). SPSS: Искусство обработки информации. Москва, Санкт - Петербург, Киев: DiaSoft

71. Бернс Р. (1986). Развитие Я, концепция и воспитание. Москва,
72. Вожович Л. И. (1972). Проблема развития мотивационной сферы ребенка
// Изучение мотивации поведения детей и подростков. Москва: Педагогика.
73. Грабал В. (1987). Некоторые проблемы мотивации учебной деятельности
// Вопросы психологии. Нр.1.
74. Дубровина И. (1995). Руководство практического психолога: психическое
здоровье детей и подростков в контексте психологической службы. Москва:
Академия.
75. Кочубей Б. И., Новикова Е. В. (1998). Эмоциональная устойчивость школьника.
Москва: Знание.
76. Лусканова Н. Г. (1993). Методы исследования детей с трудностями в обучении.
Москва.
77. Прихожан А. М. (2000) Тревожность у детей и подростков: психологическая
природа и возраст психолого-социальный институт, НПО, МОДЕК.
78. Роджерс К. (1994). Взгляд на психотерапию. Становление человека.
Москва: Прогресс, Универс.
79. Шеффер Д. Дети и подростки. Психология развития. 6 – ое издание. Питер.

LENTELIŲ, PAVEIKSLŲ IR HISTOGRAMŲ SĄRAŠAS

Lentelė 1. Tėvų asmenybių tipologija pagal A. Van Krevelen.....	12
Lentelė 2. Kognityvinės raidos stadijos Piaget teorijoje.....	16
Lentelė 3. Motinų pasiskirstymas pagal amžių lentelė	29
Lentelė 4. Motinų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį lentelė.....	31
Lentelė 5. Jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų vidinės darnos koreliacija.....	34
Lentelė 6. Jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų savęs vertinimo koreliacija.....	36
Lentelė 7. Jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų psichologinės savijautos koreliacija	38
Lentelė 8. Jaunesniųjų moksleivių vidinės darnos ir jų motinų savęs vertinimo, psichologinės savijautos koreliacija.....	40
Lentelė 9. Jaunesniųjų moksleivių savęs vertinimo ir jų motinų psichologinės savijautos, vidinės darnos koreliacija	41
Lentelė 10. Jaunesniųjų moksleivių psichologinės savijautos mokykloje bei jų motinų vidinės darnos, savęs vertinimo koreliacija	42
Lentelė 11. Jaunesniųjų moksleivių, mokyklinio nerimastingumo, vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos mokykloje koreliacija.....	43
Lentelė 12. Jaunesniųjų moksleivių mokyklinio nerimastingumo ir jų motinų vidinės darnos, psichologinės savijautos, savęs vertinimo koreliacija.....	44
Lentelė 13. Jaunesniųjų moksleivių mokymosi motyvacijos, vidinės darnos, savęs vertinimo, psichologinės savijautos mokyklos koreliacija	45
Lentelė 14. Jaunesniųjų moksleivių mokymosi motyvacijos ir jų motinų vidinės darnos, psichologinės savijautos, savęs vertinimo koreliacija	46
Lentelė 15. Jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų klasterinė analizė	47
Lentelė 16. Jaunesniųjų moksleivių ir jų motinų pasiskirstymo skaičius kiekviename klasteryje.....	48
Paveikslas 1. Magistro darbo tikslo nagrinėjimo pagrindas	3
Paveikslas 2. Šeimos funkcijos	9
Histograma 1. Kognityvinės raidos stadijos Piaget teorijoje	28
Histograma 2. Moksleivių pasiskirstymas pagal amžių histograma	28
Histograma 3. Motinų pasiskirstymas pagal amžių histograma	30
Histograma 4. Motinų pasiskirstymas pagal išsilavinimą bei profesiją histograma	30
Histograma 5. Motinų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį histograma	31
Histograma 6. Motinų vidinės darnos histograma	35
Histograma 7. Vaikų vidinės darnos histograma	35
Histograma 8. Motinų savęs vertinimo histograma	36
Histograma 9. Vaikų savęs vertinimo histograma	37
Histograma 10. Motinų psichologinės savijautos histograma	39
Histograma 11. Vaikų psichologinės savijautos histograma	39

PRIEDAI

Vardas, pavardė	
Klasė	
Amžius	

PRIEDAS 1. „AŠ MOKYKLOJE“

(VPSM – vaiko psichologinė savijauta mokykloje)

Prašome atsakyti į keletą klausimų apie tai, kaip tau patinka ir sekasi mokytis mokykloje. Pabrauk tinkamą atsakymą.

Ar tau patinka mokytis ?		Ar tau naudinga mokytis ?	
1. Labai patinka		1. Labai naudinga	
2. Patinka		2. Naudinga	
3. Vidutiniškai		3. Vidutiniškai	
4. Nepatinka		4. Nenaudinga	
5. Labai nepatinka		5. Labai nenaudinga	
Ar tau lengva mokytis ?		Kaip tau sekasi mokytis ?	
1. Labai lengva		1. Labai gerai	
2. Lengva		2. Gerai	
3. Vidutiniškai		3. Vidutiniškai	
4. Sunku		4. Blogai	
5. Labai sunku		5. Labai blogai	
Ar tau įdomu mokytis ?		Kaip tau sekasi matematika ?	
1. Labai įdomu		1. Labai gerai	
2. Įdomu		2. Gerai	
3. Vidutiniškai		3. Vidutiniškai	
4. Neįdomu		4. Blogai	
5. Labai neįdomu		5. Labai blogai	
Ar tau malonu mokytis ?		Kaip tau sekasi lietuvių kalba ?	
1. Labai malonu		1. Labai gerai	
2. Malonu		2. Gerai	
3. Vidutiniškai		3. Vidutiniškai	
4. Nemalonu		4. Blogai	
5. Labai nemalonu		5. Labai blogai	

PRIEDAS 2. "KAIP AŠ JAUČIUOSI"

Anketa mokiniui. (VVD – vaiko vidinė darna)

Pateikti keletą pavyzdžių, kaip reikia atsakyti į pateiktus klausimus.

Pavyzdys Nr. 1

Aš mėgstu šokoladą.

1. Niekada
2. Kartais
3. Dažnai
4. Visada

Jeigu tu niekada nemėgsti šokolado, pabrauk žodį "niekada".

Jeigu tu kartais mėgsti šokoladą, pabrauk žodį "kartais".

Jeigu tu dažnai mėgsti šokoladą, pabrauk žodį "dažnai".

Jeigu tu visada mėgsti šokoladą, pabrauk žodį "visada".

Pavyzdys Nr. 2

Man patinka šunys.

1. Niekada
2. Kartais
3. Dažnai
4. Visada

Jeigu tau niekada nepatinka šunys, pabrauk žodį "niekada".

Jeigu tau kartais patinka šunys, pabrauk žodį "kartais".

Jeigu tau dažnai patinka šunys, pabrauk žodį "dažnai".

Jeigu tau visada patinka šunys, pabrauk žodį "visada".

Klausimai

Tai, ką aš darau kasdien, teikia man džiaugsmą ir malonumą		Kai mano draugai prašo manęs ko nors, aš suprantu, ko jie nori.	
Niekada		Niekada	
Kartais		Kartais	
Dažnai		Dažnai	
Visada		Visada	
Kai man reikia pagalbos, man kas nors padeda.		Aš sugebu spręsti savo problemas.	
Niekada		Niekada	
Kartais		Kartais	
Dažnai		Dažnai	
Visada		Visada	
Aš mėgstu žiūrėti televizorių.		Mane domina daugybė dalykų.	

Niekada		Niekada	
Kartais		Kartais	
Dažnai		Dažnai	
Visada		Visada	
Man nuobodu tai, ką aš kasdien darau.		Man sunku daryti daugelį reikalingų dalykų.	
Niekada		Niekada	
Kartais		Kartais	
Dažnai		Dažnai	
Visada		Visada	
Man rūpi tai, kas vyksta aplink mane.		Man patinka, kai gydytojas <i>grėžia man</i> dantis.	
Niekada		Niekada	
Kartais		Kartais	
Dažnai		Dažnai	
Visada		Visada	
Vaikai, kuriais aš pasitikėjau, nuvylė mane.		Kai kas nors supyksta ant manęs, aš suprantu kodėl.	
Niekada		Niekada	
Kartais		Kartais	
Dažnai		Dažnai	
Visada		Visada	
Ai jaučiu, kad su manimi yra elgiamasi neteisingai.		Man savęs gaila.	
Niekada		Niekada	
Kartais		Kartais	
Dažnai		Dažnai	
Visada		Visada	
Aš mėgstu saldinius.		Aš jaučiu, kad nežinau, ką daryti klasėje.	
Niekada		Niekada	
Kartais		Kartais	
Dažnai		Dažnai	
Visada		Visada	
Net jei man nesiseka, aš esu įsitikinęs, kad galų gale pasiseks.		Kai aš ko nors noriu, esu tikras, kad gausiu.	
Niekada		Niekada	
Kartais		Kartais	
Dažnai		Dažnai	
Visada		Visada	
Aš jaučiuosi sutrikęs, sumišęs, pasimetęs.			
Niekada			
Kartais			
Dažnai			
Visada			

PRIEDAS 3. “KĄ AŠ GALVOJU APIE SAVE”

Anketa mokinių savivartę tirti. (VSV – vaiko savęs vertinimas)

Prašome atsakyti į keletą klausimų apie save. Pabrauk tinkamą atsakymą, ką ta apie save galvoji:

Aš galvoju, kad aš esu:		Aš galvoju, kad aš esu:	
Labai stiprus		Labai draugiškas	
Stiprus		Draugiškas	
Vidutiniškas		Vidutiniškas	
Silpnas		Priešiškas	
Labai silpnas		Labai priešiškas	
Aš galvoju, kad aš esu:		Aš galvoju, kad aš esu:	
Labai gražus		Labai gabus	
Gražus		Gabus	
Vidutiniškas		Vidutiniškas	
Negražus		Negabus	
Labai negražus		Labai negabus	
Aš galvoju, kad aš esu:		Aš galvoju, kad aš esu :	
Labai darbštus		Labai linksmas	
Darbštus		Linksmas	
Vidutiniškas		Vidutiniškas	
Tingus		Liūdnas	
Labai tingus		Labai liūdnas	
Aš galvoju, kad aš esu:		Aš galvoju, kad aš esu:	
Labai protingas		Labai laimingas	
Protingas		Laimingas	
Vidutiniškas		Vidutiniškas	
Kvailas		Nelaimingas	
Labai kvailas		Labai nelaimingas	

**PRIEDAS 4. „VAIKŲ MOKYKLINIO NERIMASTINGUMO SKALĖ“
(VMN – vaikų mokyklinis nerimastingumas)**

	Klausimai	Taip	Ne
1.	Ar tu išsigąsti, kai mokytoja sako, kad ji rengiasi patikrinti tavo žinias?		
2.	Ar tu bijai, kad gali būti paliktas antriems metams?		
3.	Kai tave mokytoje pašaukia garsiai skaityti prieš klasę, ar tu bijai, kad gali padaryti didelių klaidų?		
4.	Kai mokytoja sako, kad ji pašauksianti kelis berniukus ir mergaites prie lentos spręsti matematikos uždavinius, ar tu tikėsi, kad ji pašauks ne tave?		
5.	Ar tu kartais sapnuoji, kad esi mokykloje ir negali atsakyti į mokytojos klausimą?		
6.	Kai mokytoja sako, kad ji rengiasi patikrinti, kiek tu išmokai, ar tavo širdis ima plakti greičiau?	..	
7.	Kai mokytoja jums aiškina matematiką, ar tu manai, kad kiti vaikai klasėje supranta geriau už tave?		
8.	Ar, gulėdamas vakarais lovoje, tu kartais susimąstai, kaip atsakinėsi kitą dieną mokykloje?		
9.	Kai mokytoja tave pašaukia rašyti prie lentos, ar ranka kuria tu rašai, kartais truputį dreba?		
10.	Kai mokytoja jus moko skaityti, ar tu jauti, kad kiti vaikai klasėje supranta ją geriau už tave?		
11.	Ar tau atrodo, kad tu daugiau už kitus vaikus jaudiniesi dėl mokymosi?		
12.	Ar būdamas namie ir galvodamas apie kitos dienos matematikos užduotis, tu bijai, kad neteisingai atsakysi per matematikos pamoką?		
13.	Kai tu sergi ir neini į mokyklą, ar sielojiesi, kad būsi atsilikęs nuo kitų vaikų, kai ateisi į mokyklą?		
14.	Ar tu kartais sapnuoji, kad kiti tavo klasės berniukai ir mergaitės gali padaryti tai, ko tu negali?		
15.	Ar, būdamas namie, tu kartais susimąstai, kad blogai išmokai skaityti?		
16.	Kai mokytoja sako, kad ji rengiasi patikrinti Jūsų žinias ar tu jauti keistą jausmą savo pilve?		
17.	Ar po blogo atsakinėjimo tu kartais pasijunti bepravirkštą, nors ir bandytum susilaikyti neverkęs?		
18.	Ar kartais sapnuoji, kad mokytoja pyksta už tai, kad tu neatlikai namų darbų?		
19.	Ar bijai kontrolinių darbų?		
20.	Ar labai jaudinaisi prieš kontrolinį darbą?		
21.	Ar labai jaudinaisi per kontrolinį darbą?		
22.	Ar, parašęs kontrolinį darbą, tu jaudinaisi dėl to, ar gerai jį		

	parašei?		
23.	Ar tu kartais sapnuoji,kad tą dieną blogai parašei kontrolinį darbą?		
24.	Ar tavo ranka,kuria rašai kontrolinį darbą,truputį dreba?		
25.	Kai mokytoja pasako,kad jūs rašysite kontrolinį darbą,ar tu bijai,kad gali jį parašyti blogai?		
26.	Ar,rašydamas sunkų kontrolinį darbą,tu kartais užmiršti tokius dalykus,kuriuos tu gerai mokėjai prieš kontrolinio darbo pradžią?		
27.	Ar dažnai nori taip labai nesijaudinti dėl kontrolinių darbų?		
28.	Kai mokytoja sako,kad ji rengiasi duoti klasei kontrolinį darbą,ar susinervini,pajunti keistą jausmą?		
29.	Ar rašydamas kontrolinį darbą,tu pagalvoji,kad rašai blogai?		
30.	Ar,eidamas į mokyklą,tu kartais pagalvoji,kad mokytoja gali duoti kontrolinį darbą?		
31.	Ar,būdamas namie,pagalvoji apie mokymąsi mokykloje?		
32.	Ar kartais sapnuoji mokyklą?		

**PRIEDAS 5. „MOKYKLINĖS MOTYVACIJOS TESTAS“
(VMM - vaikų mokyklinė motyvacija)**

- a.nelabai
 - b.patinka
 - c.nepatinka
 - a.dažnai norisi likti namuose
 - b.būna įvairiai
 - c.einu su džiaugsmu
- 3.
- a.nežinau
 - b.likčiau namuose
 - c.eičiau į mokyklą 4.
 - a.nepatinka
 - b.būna įvairiai
 - c.patinka 5.
 - a.norėčiau
 - b.nenorėčiau
 - c.nežinau 6.
 - a.nežinau
 - b.nenorėčiau
 - c.norėčiau
- 7.
- a.dažnai
 - b.retai
 - c.visai nepasakoju 8.
 - a.tiksliai nežinau
 - b.norėčiau
 - c.nenorėčiau 9.
 - a.mažai
 - b.daug
 - c.neturiu draugų
 - a.patinka
 - b.nelabai c.
 - nepatinka

PRIEDAS 6. "GYVENIMO ORIENTACIJOS ANKETA"

Anketa tėvų vidinę darną tirti. (MVD – motinų vidinė darna)

Amžius	
Lytis	
Išsilavinimas	
Profesinė veikla	
Šeimyninė padėtis	

ANKETA TĖVAMS**"GYVENIMO ORIENTACIJOS ANKETA"**

Šioje anketoje pateikiami klausimai susiję su įvairiais jūsų gyvenimo aspektais.

Kiekvienas klausimas turi 7 galimus į jį atsakymus. Pažymėkite skaičių nuo 1 iki 7 atitinkantį jūsų atsakymą. Jeigu žodis pažymėtas 1 - uoju numeriu atitinka jūsų atsakymą, apveskite jį; apveskite 7, jei būtent šis skaičius atitinka jūsų atsakymą. Jei jaučiatės kitaip, apveskite tą skaičių, kuris geriausiai atspindi jūsų jausmus. Pasirinkite tik vieną atsakymą.

1. Kai bendraujate su žmonėmis ar jaučiate, jog jie Jūsų nesupranta ?

Niekada
nejaučiu 1 2 3 4 5 6 7 Visuomet
jaučiu

2. Praeityje, atlikdami tai, kieno sėkmė priklausė nuo bendradarbiavimo su kitais žmonėmis, Jūs jautėte, kad:

Be
abejonės 1 2 3 4 5 6 7 Žinoma
nepasiseks pasiseks

3. Jaučiate, jog iš tikrųjų Jūsų nejaudina tai, kas vyksta aplink jus ?

Labai
retai arba 1 2 3 4 5 6 7 Dalinai
niekada

4. Ar praeityje buvote šokiruotas elgesio tų žmonių, kuriuos manote gerai pažįstate ?

Niekada 1 2 3 4 5 6 7 Visada

5. Ar buvote nuviltas žmonių, kuriais pasitikėjote?

Niekada 1 2 3 4 5 6 7 Visada

6. Gyvenimas yra :

Labai įdomus, kupinas interesų	1	2	3	4	5	6	7	Visiškai vienodas, monotoniškas
--------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------------

7. Iki šiol Jūsų gyvenime :

Nebuvo jokių aiškių tikslų ir pasiekimų	1	2	3	4	5	6	7	Buvo aiškūs tikslai ir pasiekimai
---	---	---	---	---	---	---	---	-----------------------------------

8. Ar Jūs jaučiate, jog su Jumis elgiamasi neteisingai ?

Labai dažnai	1	2	3	4	5	6	7	Labai retai arba niekada
--------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------------

9. Paskutiniuosius 10 metų Jūsų gyvenimas buvo:

Kupinas permainų nežinant kas įvyks toliau	1	2	3	4	5	6	7	Suplanuotas, susidedantis iš vienas iš kito išplaukiančių įvykių, aiškių tikslų
--	---	---	---	---	---	---	---	---

10. Dauguma dalykų, kuriuos padarysite ateityje, greičiausiai bus :

Žavūs, kvapą gniaužiantys dalykai	1	2	3	4	5	6	7	Mirtinai nuobodūs
-----------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------

11. Jaučiate, jog atsidūręs (- usi) neįprastoje situacijoje, nežinote ką daryti :

Labai dažnai	1	2	3	4	5	6	7	Labai retai arba niekada
--------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------------

12. Kas geriausiai apibūdina Jūsų požiūrį į gyvenimą?

Visuomet galima rasti išeitį iš sunkių gyvenimo situacijų	1	2	3	4	5	6	7	Sprendimo arba išeities nėra
---	---	---	---	---	---	---	---	------------------------------

13. Galvodami apie savo gyvenimą Jūs dažnai :

Galvojate, kaip gera gyventi	1	2	3	4	5	6	7	Klausiame savęs, kam apskritai egzistuojame
------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---

14. Susidūrus su sunkia problema, sprendimo būdas būna :

Labai painus ir sunkai gyvendinamas	1	2	3	4	5	6	7	Sprendimas visuomet labai aiškus
--	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------------------

15. Kasdieninis gyvenimas Jums :

Malonumų šaltinis	1	2	3	4	5	6	7	Nuobodybės ir nemalonumų šaltinis
----------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------------------------

16. Ateityje Jūsų gyvenimas greičiausiai bus :

Malonumų šaltinis	1	2	3	4	5	6	7	Suplanuotas, susidedantis iš aiškių tikslų ir vienas iš kito išplaukiančių įvykių
----------------------	---	---	---	---	---	---	---	---

17. Kai Jūsų gyvenime vyksta kažkas nemalonaus, Jūs linkę (- usi) :

Kaltinti save ir jaudintis	1	2	3	4	5	6	7	Sakote sau " Tai yra tai, kas neišvengiama ir nepaisant to, turiu gyventi toliau "
----------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	--

18. Ar būna taip, kad jūsų jausmai ir mintys susipainioja ?

Labai dažnai	1	2	3	4	5	6	7	Labai retai arba niekuomet
-----------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------------

19. Kai Jūs kažką veikiate kas jums kelia nuotaiką, galvojate :

Tikriausiai ir liksite geros nuotaikos	1	2	3	4	5	6	7	Greičiausiai atsitiks kažkas, kas sugadins nuotaiką
---	---	---	---	---	---	---	---	--

20. Ar būna taip, kad Jus aplanko jausmai, kurių Jūs nenorėtumėte turėti ?

Labai dažnai	1	2	3	4	5	6	7	Labai retai arba niekada
-----------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------------------

21. Numatote, jog ateityje Jūsų asmeninis gyvenimas bus :

Visiškai beprasmiškas ir betikslis	1	2	3	4	5	6	7	Visiškai tikslingas ir prasmingas
---	---	---	---	---	---	---	---	-----------------------------------

22. Ar Jus manote, jog ir ateityje visuomet bus žmonių, kuriais galėsite pasikliauti ?

Jūs įsitikinusi (- ęs). kad taip ir	1	2	3	4	5	6	7	Abejojate
---	---	---	---	---	---	---	---	-----------

bus

23. Ar kartais jaučiatės taip, lyg nesuprastumėte kas iš tikrųjų vyksta ?

Labai

dažnai 1 2 3 4 5 6 7 Labai retai arba niekada

24. Daugelis žmonių - netgi turintys stiprų charakterį, kartais jaučiasi taip, lyg būtų pralaimėję kai kuriose situacijose. Kaip dažnai jūs taip jaučiatės?

Niekada

1 2 3 4 5 6 7 Labai dažnai

25. Kai kažkas vyksta, paprastai Jus :

Jūs linkę

pervertinti

ar

neįvertinti

[vykius vertinate realiai]

įvykio

svarbos

1 2 3 4 5 6 7

26. Galvodami apie sunkumus, galimus Jūsų svarbiausiose gyvenimo srityse, jaučiate kad :

Jums

visuomet

seksis

nugalėti

sunkumus

1 2 3 4 5 6 7

Jums nepasiseks nugalėti sunkumų

27. Kaip dažnai Jus aplanko mintys, jog kasdieniniame Jūsų gyvenime atliekami darbai yra mažai prasmingi ?

Labai

dažnai

1 2 3 4 5 6 7 Labai retai arba niekada

28. Kaip dažnai Jus užvaldo jausmai, su kuriais negalite susidoroti?

Labai

dažnai

1 2 3 4 5 6 7 Labai retai arba niekada

PRIEDAS 7. "MANO KASDIENINĖS VEIKLOS ĮVERTINIMAS"
ANKETA TĖVAMS (MPS – motinų psichologinė savijauta)

Anketa Nr. 1 . Atsakykite į keletą klausimų, kaip Jums patinka UŽSIIMTI KASDIENINĖ VEIKLA ?

Apibrėžkite ratuku teiginį, jei labai pritariate, dešinėje skalės pusėje nurodytam teiginiui 3, jei pritariate - 2, jei šiek tiek pritariate - 1, o jei nei pritariate, nei nepritariate – 0 arba -1; - 2; - 3.

nepatinka	-3	-2	-1	0	1	2	3	Patinka
sunku	-3	-2	-1	0	1	2	3	Lengva
nejdomu	-3	-2	-1	0	1	2	3	įdomu
nemalonu	-3	-2	-1	0	1	2	3	malonu
nenaudinga	-3	-2	-1	0	1	2	3	naudinga
nesiseka	-3	-2	-1	0	1	2	3	sekasi

PRIEDAS 8. "KĄ AŠ GALVOJU APIE SAVĘ ?"

ANKETA TĖVAMS (MSV - motinų savęs vertinimas)

Pamėginkite 5 balų sistema įvertinti nurodytas savybes. Jei Jūsų tokia savybė labai stipri, pažymėkite brūkšnelį virš skaičiaus 5, jei stipri - virš 4, jei vidutiniška - virš 2,5, jei silpnesnė už vidutinę - virš 2, jei labai silpna - virš 1, jei jos neturite - virš 0.

0	1	2	3	4	5	stiprus
0	1	2	3	4	5	gražus
0	1	2	3	4	5	darbštus
0	1	2	3	4	5	protingas
0	1	2	3	4	5	draugiškas
0	1	2	3	4	5	gabus
0	1	2	3	4	5	laimingas
0	1	2	3	4	5	linksmas
0	1	2	3	4	5	ramus
0	1	2	3	4	5	santūrus
0	1	2	3	4	5	aktyvus
0	1	2	3	4	5	judrus

Visos teisės saugomos. Nė viena šios magistrinės darbos dalis, jokiais tikslais ir jokiais priemonėmis neturi būti kopijuojami jei nėra raštiško autoriaus Galinos Grinevič sutikimo.